

Transitie van opleiding naar werk van afgestudeerden in het hoger onderwijs in internationaal perspectief

Jim Allen

Robert de Vries

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde

Universiteit Maastricht

Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Maastricht, augustus 2001

ISBN 90-5321-

Inhoud

	Bladzijde
1 Inleiding	1
1.1 Doelstelling van het rapport	1
1.2 Het CHEERS-project	1
1.3 Leeswijzer	4
2 Onderwijsstelsel en onderwijsloopbaan	6
2.1 Stelsel van hoger onderwijs	6
2.2 Uitstroom hoger onderwijs naar achtergrondkenmerken	8
2.3 Onderwijsloopbanen	11
2.4 Leeraspecten	19
3 Transitie en bestemming van afgestudeerden	23
3.1 Transitie van hoger onderwijs naar werk	23
3.2 Bestemming van afgestudeerden	31
4 Kenmerken huidige baan	35
4.1 Arbeidsuren, werkzekerheid en beloning	35
4.2 Buitenlandwerkzaamheden	39
5 Aansluiting opleiding en werk	43
5.1 Aansluiting naar niveau en richting	43
5.2 Aansluiting in termen van kennis en vaardigheden	47
6 Werkoriëntaties, verwachtingen en tevredenheid	52
6.1 Gewenste en gerealiseerde aspecten van werk	52
6.2 Verwachtingen en tevredenheid	58
7 Determinanten van de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden	61
7.1 Determinanten van het uurloon	62
7.2 Determinanten van kwalitatieve aspecten van de arbeidsmarktpositie	69
8 Conclusie	77
Literatuur	81
Bijlage 1	82
Bijlage 2	87

1 Inleiding

1.1 Doelstelling van het rapport

Een hoge kwaliteit van het hoger onderwijs vormt de essentiële basis voor de ontwikkeling van onze kennisintensieve samenleving. Kwaliteit dient daarbij in de eerste plaats te worden afgemeten aan internationale normen (Ministerie van OCenW, 1999). Door het hoger onderwijs in Nederland in een internationaal perspectief te plaatsen kan de kwaliteit ervan worden beoordeeld. Internationale vergelijking laat zien wat het hoger onderwijs in Nederland uniek maakt en waar het zich onderscheidt van andere landen. De sterke en minder sterke kanten van het hoger onderwijs in Nederland kunnen op deze manier worden belicht (OECD, 1998).

In dit rapport wordt de transitie van opleiding naar werk van afgestudeerden in het hoger onderwijs in een internationaal perspectief geplaatst. Vergeleken worden enkele kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van zowel het onderwijs als het intredeproces van de afgestudeerden in het hoger onderwijs. Op deze manier kan niet alleen worden bekeken waar de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden in Nederland verschilt van afgestudeerden uit andere landen, maar kan ook een oordeel worden gegeven over de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland.

Voor de vergelijking van afgestudeerden in het hoger onderwijs is in dit rapport gebruik gemaakt van data uit het zogenaamde CHEERS-onderzoek. Het CHEERS-onderzoek is een grootschalig onderzoek dat in 1998 is uitgevoerd onder afgestudeerden in het hoger onderwijs uit 11 Europese landen en Japan die in het academisch jaar 1994/95 hun diploma hebben behaald aan een hogeschool of universiteit behaald.

1.2 Het CHEERS-project

Opzet

In het najaar van 1998 is door middel van een schriftelijke enquête data verzameld onder 36694 afgestudeerden uit in totaal 12 landen, over de relatie tussen het hoger onderwijs en werk. Dit onderzoek - het zogenaamde CHEERS-project - is uitgevoerd in negen landen van de Europese Unie (Italië, Spanje, Frankrijk, Oostenrijk, Duitsland, Nederland,

het Verenigd Koninkrijk, Finland en Zweden), één EFTA-land (Noorwegen), één Oost-Europees land (Tsjechië) en één land buiten Europa (Japan). In negen van de twaalf landen – Italië, Spanje, Frankrijk, Oostenrijk, Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Finland en Noorwegen – is het onderzoek gefinancierd voor de helft via het *Targeted Socio-Economic Research* programma van de Europese Commissie, en voor de helft uit 'eigen' nationale middelen. Het onderzoek is in de overige landen – die op vrijwillige basis met dezelfde opzet hebben meegedaan – in het geheel uit nationale bronnen gefinancierd. In Nederland is het onderzoek voor de helft door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gefinancierd.

In elk land is een steekproef getrokken dat een zo representatief mogelijk weerspiegeling vormt van het cohort van afgestudeerden die tussen begin najaar 1994 en eind zomer 1995 een opleiding in het hoger onderwijs met succes heeft afgerond. Het onderzoek heeft derhalve betrekking op de situatie ongeveer drie à vier jaar na afstuderen. De steekproefgrootte is per land apart vastgesteld op basis van de geanticiperde responspercentage om tot ongeveer 3500 respondenten per land te komen. De Nederlandse steekproef van 4390 afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs (HBO) en 2610 afgestudeerden van het wetenschappelijk onderwijs (WO) – in totaal 7000 afgestudeerden – is getrokken uit het landelijk adressenbestand van de Informatie Beheer Groep. Tabel 1.1 bevat een overzicht van het responspercentages en het aantal bruikbare respondenten¹ per land.

---

1. Een aantal respondenten is uit het onderzoeksbestand verwijderd vanwege het ontbreken van cruciale informatie met betrekking tot de gevolgde opleiding.

Tabel 1.1
 Respons en aantal respondenten in het CHEERS-project per land

Land	Respons %	Aantal respondenten
Italië	Onbekend	3102
Spanje	15	3024
Frankrijk	33	3051
Oostenrijk	45	2312
Duitsland	44	3506
Nederland	47	3087
Groot Brittannië	34	3460
Finland	46	2675
Zweden	49	2634
Noorwegen	50	3329
Tsjechië	31	3092
Japan	32	3421

Doelstellingen en thema's

Er zijn in het CHEERS-project zeven brede doelstellingen nagestreefd:

- Het verkrijgen van gedetailleerde kennis over actuele onderwerpen met betrekking tot hoger onderwijs en werk;
- Het in kaart brengen van achtergronden en loopbanen van afgestudeerden;
- Het analyseren van Europese en internationale dimensies in de arbeidsmarkt voor hoger opgeleiden;
- Het beschrijven van het initiële carrièreverloop van afgestudeerden;
- Het signaleren van belangrijke effecten van hoger onderwijs;
- Theoretische en methodologische vooruitgang;
- Voorbereiding voor een doorlopende database over hoger opgeleiden.

Aan de hand van deze brede doelstellingen is een gemeenschappelijke vragenlijst samengesteld waarin de volgende thema's aan de orde zijn gekomen:

- Socio-biografische- en onderwijsachtergrond;
- Leerstijlen en onderwijsvoorzieningen;
- Onderwijsloopbaan en studiegedrag;
- Kennis en vaardigheden;
- Transitie van studie naar werk;

- Eerste drie jaar van de loopbaan na afstuderen;
- Regionale- en internationale mobiliteit;
- Baankenmerken en gebruik van kennis en vaardigheden;
- Werkoriëntaties en werksatisfactie;
- Verdere opleiding/scholing;
- Carrièreperspectieven.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het rapport ziet er als volgt uit. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op het onderwijsstelsel in Nederland. Nederland kent het zogenaamde binaire stelsel met een scheiding in HBO-opleidingen en WO-opleiding. Bekeken wordt in hoeverre dit overeenkomt met andere landen. Daarnaast wordt in hoofdstuk 2 de onderwijsloopbaan van afgestudeerden in het hoger onderwijs beschreven. Aan bod komen aspecten als de tijd die wordt besteed aan de studie en de buitenlandervaring die is opgedaan.

In hoofdstuk 3 wordt de transitie van opleiding naar werk besproken. Bekeken wordt of afgestudeerden in Nederland verschillen van afgestudeerden van andere landen als het gaat om het zoeken naar werk. Vervolgens wordt bekeken wat het “zoeken naar werk” heeft opgeleverd. Dit gebeurt door de kans op werk voor afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland in een internationaal perspectief te plaatsen.

Hoofdstuk 4 bespreekt de kenmerken van de baan die afgestudeerden na verlaten van de opleiding hebben gevonden. Ingegaan wordt op de arbeidsuren, de beloning en de werkzekerheid van de baan. Omdat in hoofdstuk 2 is gekeken naar de buitenlandervaring tijdens de studie is het interessant om nader in te gaan op de vraag of deze ervaringen nuttig zijn geweest voor de huidige functie. In hoofdstuk 4 wordt daarom ook gekeken naar de buitenlandwerkzaamheden in de huidige baan.

In hoofdstuk 5 wordt vervolgens de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het werk bekeken. De vraag is of afgestudeerden een baan hebben gevonden van hetzelfde niveau en in dezelfde richting als de afgesloten opleiding. Verder wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de vraag of hogescholen en universiteiten in Nederland studenten optimaal

voorbereiden op de arbeidsmarkt. Voor afgestudeerden in Nederland en andere landen wordt bekeken of zij voldoende kennis en vaardigheden opdoen tijdens de opleiding om hun functie goed uit te oefenen.

Daarna wordt in hoofdstuk 6 de mate van tevredenheid over de huidige functie van afgestudeerden in het hoger onderwijs besproken. Daarbij wordt bekeken of aspecten van het werk die persoonlijk belangrijk worden gevonden ook van toepassing zijn op de huidige baan van afgestudeerden.

Tenslotte wordt in hoofdstuk 7 nagegaan in hoeverre en op welke wijze de ervaringen die mensen hebben opgedaan tijdens de studie van invloed zijn op de huidige situatie en verdere ontwikkelingsmogelijkheden van afgestudeerden op de arbeidsmarkt. Naast de kwantitatieve indicatoren uurloon en vaste baan, wordt gekeken naar de subjectieve beoordelingen van afgestudeerden van de aansluiting tussen opleiding en werk.

2 Onderwijsstelsel en onderwijsloopbaan

Alvorens over te gaan op een beschrijving van de transitie van studie naar werk, wordt in dit hoofdstuk het hoger onderwijs in de 12 landen kort beschreven. In de volgende paragraaf wordt het stelsel van hoger onderwijs geschetst. Vervolgens wordt in paragraaf 2.2 een aantal achtergrondkenmerken van afgestudeerden op een rij gezet. In paragraaf 2.3 komen de onderwijsloopbanen van afgestudeerden, en de daarbij behorende activiteiten en ervaringen, aan de orde. Tenslotte bevat paragraaf 2.4 een beschrijving van een aantal belangrijke leeraspecten in de 12 landen.

2.1 Stelsel van hoger onderwijs

Tabel 2.1 geeft een overzicht van het aandeel van verschillende typen hoger onderwijs in de 12 landen. Hieruit blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de landen in de mate en aard van de differentie in het hoger onderwijs. In Italië, Spanje, Oostenrijk, Finland en Tsjechië zijn alleen afgestudeerden van universiteiten in de data vertegenwoordigd. Dit wil niet in alle gevallen zeggen dat er geen differentiatie bestaat in het hoger onderwijs in die landen. Bijvoorbeeld, Oostenrijk heeft een onderwijsstelsel dat in sterke mate op dat van Duitsland lijkt, en Finland kent naast universiteiten ook een vorm van niet-universitaire hoger beroepsonderwijs, de zogenaamde *ammattikorkeakoulu*. Om steekproeftechnische redenen zijn echter afgestudeerden van deze instellingen niet benaderd voor het onderzoek.

In de landen waar wel differentiatie in de data naar type instelling bestaat, zijn verschillende onderliggende dimensies te onderscheiden. Kenmerkend voor het Nederlands onderwijsstelsel is het zogeheten binaire stelsel met een scheiding in HBO- en WO-opleidingen (Allen et al., 2000). Dit onderscheid sluit aan bij de vooropleiding van studenten en bij de behoefte op de arbeidsmarkt. In Duitsland zijn de *Fachhochschulen* ongeveer vergelijkbaar met HBO-instellingen in Nederland. Ook de *state colleges* in Noorwegen zijn enigszins te vergelijken met het HBO. In het Verenigd Koninkrijk is het belangrijkste onderscheid dat tussen de *old* en de *new universities*. De *new universities* zijn de voormalige *polytechnics*, die in 1992 officieel de status van universiteit hebben gekregen. In Frankrijk zijn de *Engineering Schools* en *Business Schools* beschouwd als

elite-instellingen met een sterke selectie aan de poort. In Japan is ook sprake van grote statusverschillen tussen onderwijstypen, waarbij geldt dat met name de *National universities* sterk selectief zijn en een hoge status hebben.

Tabel 2.1
Aandeel van verschillende typen hoger onderwijs

Land en onderwijstype	N	Land en onderwijstype	N
Italië		Verenigd Koninkrijk	
• <i>Universiteit</i>	3102	• <i>Old university</i>	1491
		• <i>New university</i>	1396
		• <i>College</i>	413
		• <i>Open university</i>	128
Spanje		Finland	
• <i>Universiteit</i>	3023	• <i>Universiteit</i>	2675
Frankrijk		Zweden	
• <i>Université</i>	2608	• <i>Universiteit</i>	2147
• <i>Engineering school</i>	246	• <i>College</i>	487
• <i>Business school</i>	197		
Oostenrijk		Noorwegen	
• <i>Universiteit</i>	2312	• <i>Universiteit</i>	1056
		• <i>University college</i>	132
		• <i>State college</i>	2141
Duitsland		Tsjechië	
• <i>Universiteit</i>	1852	• <i>Universiteit</i>	3092
• <i>Comprehensive University</i>	565		
• <i>College of Art and Music</i>	15		
• <i>Fachhochschule</i>	787		
• <i>College of publ. admin.</i>	286		
Nederland		Japan	
• <i>HBO</i>	1942	• <i>National university</i>	1144
• <i>Universiteit</i>	1141	• <i>Public university</i>	210
		• <i>Private university</i>	2043
		• <i>National graduate school</i>	23

Naast type instelling bestaat in elk land een breed scala aan opleidingsrichtingen. Ter wille van de vergelijkbaarheid zijn de opleidingen in de verschillende landen omgecodeerd volgens het zogenaamde ISCED-classificatie (UNESCO, 1997). Deze ISCED-codes zijn vervolgens gegroepeerd in een zevental opleidingssectoren. Tabel 2.2 geeft de verdeling van afgestudeerden in Nederland over deze sectoren voor het HBO en het WO. Omdat er

een sterk inhoudelijk onderscheid is tussen de HBO- en WO-opleidingen in sommige sectoren, is een iets andere naamgeving gehanteerd in het HBO dan in het WO. Als gevolg van de gebruikte indelingsprocedure, wijkt deze sector-indeling op een aantal punten sterk af van de in Nederland gebruikte HOOP-indeling. Zo bestaat de HBO sector 'Sociale Studies' in het CHEERS bestand uitsluitend uit opleidingen op het terrein van journalistiek en informatie. Andere opleidingen van de HOOP-sector 'Gedrag & Maatschappij' vallen hier onder de sectoren 'Economische en commerciële studies' en 'Gezondheidszorg'. Een overzicht van opleidingsclusters per HBO- en WO-sector staat in bijlage 2.

Tabel 2.2

Verdeling van afgestudeerden over de sectoren in het hoger onderwijs, voor Nederland

Opleidingssector	%
HBO	
Taal & Cultuur	26.9
Sociale Studies	1.5
Economische en commerciële studies	27.5
Informatica	4.0
Techniek	17.5
Gezondheidszorg	22.0
WO	
Taal & Cultuur	19.1
Sociale en Economische Wetenschappen	19.9
Bedrijfskunde	15.9
Rechten	13.3
Natuurwetenschappen	7.6
Techniek	16.1
Gezondheidszorg	8.2

2.2 Uitstroom hoger onderwijs naar achtergrondkenmerken

In deze paragraaf worden achtergrondgegevens van afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland en andere landen besproken. In tabel 2.3.1 is voor Nederland en 11 andere landen het percentage vrouwen en buitenlanders dat is afgestudeerd in het hoger onderwijs weergegeven. Hieruit blijkt dat in Nederland 51% van gediplomeerden in het hoger onderwijs bestaat uit vrouwen. Dit is gelijk aan het gemiddelde over alle landen.

In Duitsland, Oostenrijk en Japan ligt het percentage vrouwen duidelijk lager dan in Nederland. In de meeste andere landen ligt dit percentage hoger. Vrouwen in Nederland kiezen vaker dan mannen voor opleidingen binnen de sector Taal en Cultuur, Sociale Wetenschappen en Gezondheidszorg. Dit blijkt ook in de andere landen zo te zijn. Mannen zijn oververtegenwoordigd binnen de opleidingsector Techniek. Uit tabel 2.3.1 komt ook naar voren dat het aandeel buitenlanders² in het hoger onderwijs per land nogal uiteenloopt. In Groot Brittannië, Zweden, Duitsland en Frankrijk nemen relatief veel buitenlanders deel aan het hoger onderwijs, terwijl in Italië, Spanje, Finland, Noorwegen, Japan en ook in Nederland het aandeel buitenlanders veel lager is.

Tabel 2.3.2 en tabel 2.3.3 laten het opleidingsniveau van de vader en moeder van de afgestudeerden zien (weergegeven is het percentage met lager, middelbaar en hoger onderwijs). Voor afgestudeerden in het hoger onderwijs van alle landen geldt dat het opleidingsniveau van de vader veel vaker dan dat van de moeder van een hoog niveau is. Opvallend voor afgestudeerden in Nederland is dat met name in het WO het verschil in opleidingsniveau tussen vader en moeder groot is. Daarnaast blijkt dat in andere landen de ouders van afgestudeerden vaker dan in Nederland alleen een diploma in het lager onderwijs behaald.

Tabel 2.3.1
Vergelijking van uitstroom afgestudeerden naar geslacht en etniciteit, voor 12 landen

Land	Vrouwen %	Buitenlanders %
Italië	53	0.6
Spanje	57	1.2
Frankrijk	51	4.9
Oostenrijk	45	3.2
Duitsland	41	5.1
Nederland	51	2.3
Groot Brittannië	59	8.9
Finland	56	0.5
Zweden	58	8.2

2. Het aandeel buitenlanders zoals hier is gepresenteerd is niet gelijk aan het aandeel allochtonen volgens de officiële CBS-definitie. Het percentage buitenlanders wordt hier berekend aan de hand van de nationaliteit bij geboorte. *Alle* respondenten met een andere nationaliteit bij geboorte dan het land waar zijn de opleiding hebben gevolgd - dus ook bijvoorbeeld Duitsers en Belgen - behoren in dit rapport tot de buitenlanders.

Tabel 2.3.1 (vervolg)

Vergelijking van uitstroom afgestudeerden naar geslacht en etniciteit, voor 12 landen

Land	Vrouwen %	Buitenlanders %
Noorwegen	59	2.2
Tsjechië	.	.
Japan	32	0.3
Totaal	51	3,1
Nederland		
HBO	50	2.1
WO	52	2.5

. = niet beschikbaar

Tabel 2.3.2

Vergelijking van uitstroom afgestudeerden naar opleidingsniveau vader, voor 12 landen

Land	Lager onderwijs %	Middelbaar onderwijs %	Hoger onderwijs %
Italië	36	37	27
Spanje	64	16	20
Frankrijk	51	16	33
Oostenrijk	52	23	25
Duitsland	43	23	35
Nederland	30	32	38
Groot Brittannië	46	20	34
Finland	52	24	24
Zweden	.	.	.
Noorwegen	34	22	44
Tsjechië	.	.	.
Japan	.	.	.
Totaal	45	24	32
Nederland			
HBO	33	36	31
WO	24	27	50

. = niet beschikbaar

Tabel 2.3.3

Vergelijking van uitstroom afgestudeerden naar opleidingsniveau moeder, voor 12 landen

Land	Lager onderwijs %	Middelbaar onderwijs %	Hoger onderwijs %
Italië	46	38	16
Spanje	78	11	11
Frankrijk	54	21	25
Oostenrijk	67	26	7
Duitsland	49	37	14
Nederland	45	37	18
Groot Brittannië	48	28	24
Finland	54	29	16
Zweden	.	.	.
Noorwegen	39	29	32
Tsjechië	.	.	.
Japan	.	.	.
Totaal	53	29	19
Nederland			
HBO	50	36	14
WO	40	36	24

. = niet beschikbaar

2.3 Onderwijsloopbanen

Binnen het hoger onderwijs wordt al langere tijd gedebatteerd over de wenselijke cursusduur van opleidingen (Ministerie van OCenW, 1999). De internationale context speelt hierbij een belangrijke rol. Nederlandse opleidingen moeten qua eindniveau concurrerend zijn met de betere opleidingen in de hoog ontwikkelde landen. Een belangrijke vraag hierbij is of afgestudeerden van het Nederlandse hoger onderwijs meer of minder tijd besteden aan hun opleiding dan afgestudeerden van opleidingen uit andere landen die qua eindniveau gelijk zijn aan de Nederlandse opleidingen. Daarnaast speelt de tijd die studenten aan de studie besteden een rol bij het aantal hoger opgeleiden dat tot de arbeidsmarkt toetreedt. Vanwege krapte op de gehele arbeidsmarkt is het wenselijk dat het aantal afgestudeerden in het hoger onderwijs toeneemt (Ministerie van OCenW, 1999). Binnen alle sectoren op de arbeidsmarkt zijn tekorten in hoog opgeleid personeel waarneembaar. Volgens prognoses van het ROA zullen deze tekorten de komende jaren toenemen (ROA, 1999). De te verwachten tekorten vormen een bedreiging voor een evenwichtige en blijvende economische groei in Nederland (SER, 1999). Een manier om

het aanbod van afgestudeerden die het diploma in het hoger onderwijs hebben behaald te laten stijgen is de studeerbaarheid van de opleiding te verbeteren (Ministerie van OCenW, 1999). Wanneer echter blijkt dat de studielast voor studenten te hoog is betekent dit dat de opleiding minder goed studeerbaar is. Het gevolg hiervan kan zijn dat minder studenten hun diploma behalen of dat studenten vaker kiezen voor een studie op een lager niveau. Door een vergelijking te maken met afgestudeerden uit andere landen kan worden beoordeeld of de studielast in Nederland relatief gezien te hoog is of niet.

Onderwijsloopbaan

In tabel 2.4 wordt de onderwijsloopbaan van afgestudeerden in het hoger onderwijs van de onderscheiden landen met elkaar vergeleken. Weergegeven is het aantal jaren vooropleiding, de normale of vereiste duur voor behalen van het diploma (in jaren), de studieduur voor behalen van het diploma (in jaren) en de gemiddelde leeftijd op het moment van afstuderen. Uit tabel 2.4 blijkt dat tussen afgestudeerden van verschillende landen weinig verschil is wat betreft het aantal jaren vooropleiding en de normale duur voor behalen van het diploma. De normale duur voor behalen van het diploma is bij het HBO en het WO niet precies vier jaar. In Nederland bestaan opleidingen van verschillende lengte, maar gemiddeld genomen is de duur 4 jaar.

Voor de internationale vergelijking van de zwaarte van opleidingen is in tabel 2.4 de duur voor behalen van het diploma van belang. Deze geeft aan hoe lang afgestudeerden in het hoger onderwijs over de studie hebben gedaan. Hieruit blijkt dat de duur voor behalen van het diploma nogal uiteenloopt voor afgestudeerden van verschillende landen. In Italië, Oostenrijk en Finland ligt de studieduur duidelijk hoger dan het gemiddelde over alle landen, en in Groot Britannië en Frankrijk is deze beduidend lager. De studieduur van afgestudeerden in Nederland (4,7 jaar) ligt iets onder het overal gemiddelde (5,0 jaar). Geconcludeerd kan worden dat de duur voor het behalen van de opleiding voor afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland niet veel verschilt van het gemiddelde van andere landen. Uit tabel 2.4 komt daarnaast naar voren dat de studieduur voor WO-afgestudeerden (5.4 jaar) hoger is dan voor HBO-afgestudeerden (4.2 jaar). In Nederland doen studenten Rechten het langst over de studie (6,1 jaar). Overigens blijkt ook in de andere landen de duur voor behalen van het diploma bij Rechten het hoogst te zijn.

Verder laat tabel 2.4 zien dat de gemiddelde leeftijd op het moment van afstuderen voor Nederlandse afgestudeerden 25,8 jaar is. Daarmee ligt ook de leeftijd van de Nederlandse afgestudeerden iets lager dan het gemiddelde over alle landen (26,6 jaar). Overigens kunnen de verschillen in leeftijd van afgestudeerden niet alleen door het aantal jaren vooropleiding en de duur van het behalen van het diploma worden verklaard. Afgestudeerden kunnen bijvoorbeeld al eerder een studie in het hoger onderwijs hebben afgerond, of een studie hebben afgebroken en op een later tijdstip een diploma in het hoger onderwijs hebben behaald. Daarnaast bestaan er tussen de landen verschillen in de leeftijd van leerlingen wanneer ze beginnen aan het lager, middelbaar en hoger onderwijs.

Tabel 2.4
Vergelijking onderwijsloopbaan van afgestudeerden, voor 12 landen

Land	Aantal jaren vooropleiding	Normale duur voor behalen diploma 94/95	Duur voor behalen diploma 94/95	Gemiddelde leeftijd afgestudeerde
Italië	13,1	4,4	7.4	27,3
Spanje	12,5	4,2	4.8	24,7
Frankrijk	12,5	3,8	3.7	24,0
Oostenrijk	12,4	4,6	7.2	28,2
Duitsland	12,9	4,2	5.2	27,5
Nederland	12,9	4,0	4.7	25,8
Groot Brittannië	13,1	3,5	3.1	26,4
Finland	12,1	4,5	6.2	29,3
Zweden	12,0	.	4.7	29,1
Noorwegen	12,2	4,0	4.5	28,1
Tsjechië	.	.	.	.
Japan	12,0	4,0	4.1	23,4
Totaal	12,5	4,1	5.0	26,6
Nederland				
HBO	13.1	3.9	4.2	25,4
WO	12.7	4.1	5.4	26,4

. = niet beschikbaar

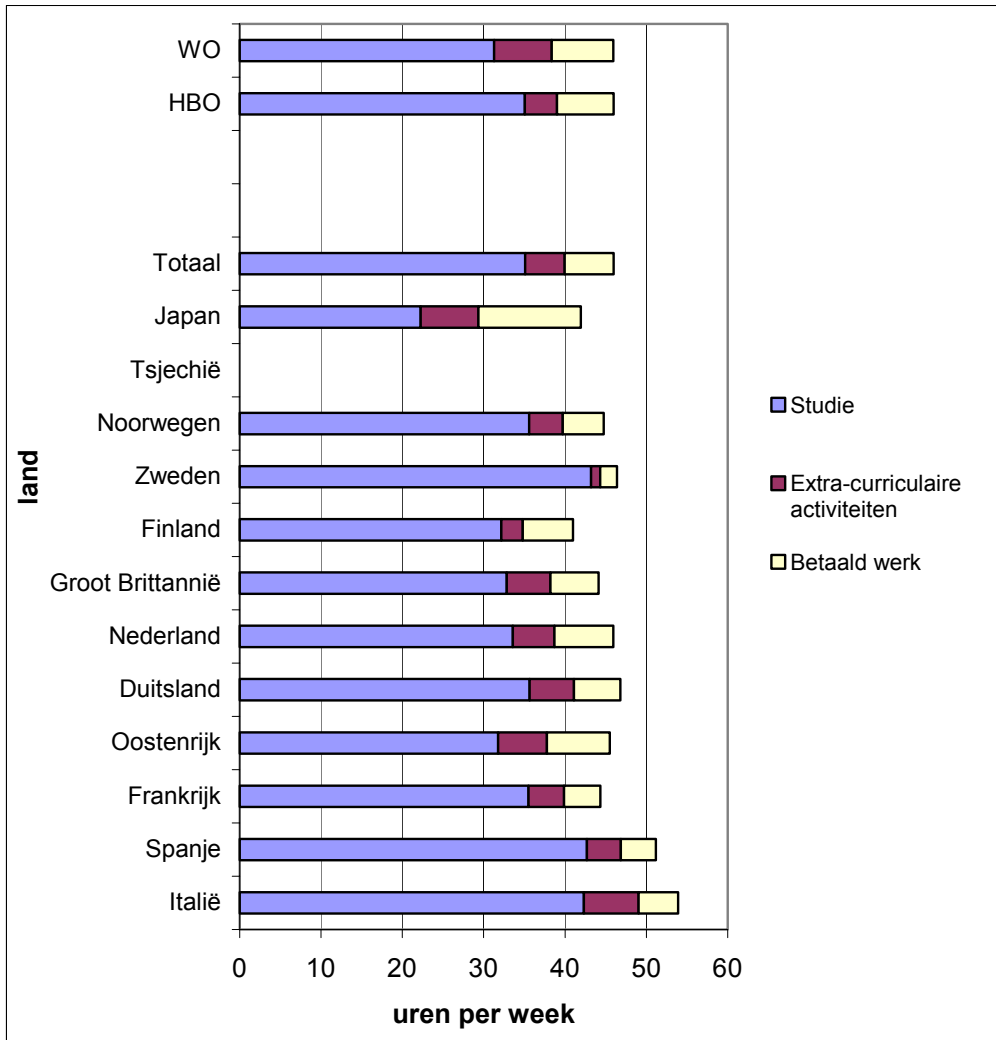
Activiteiten tijdens de studie

Over het algemeen besteden studenten gedurende de opleiding de meeste tijd aan hun studie. Studenten kunnen naast de studie ook werkervaring hebben opgedaan of hebben deelgenomen aan extra-curriculaire activiteiten als sport, verenigingsleven et cetera. Dit is

interessant omdat deze kwalificaties een belangrijke rol kunnen spelen bij de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden omdat ze zijn gerelateerd aan de beroepsuitoefening. Degenen die deze kwalificaties bezitten beschikken over relevante ervaring om hun functie goed uit te oefenen. WO-afgestudeerden die bijvoorbeeld relevante werkervaring hebben opgedaan, hebben een grotere kans op werk, een hoger uurloon en hebben vaker een functie die aansluit bij het opleidingsniveau dan WO-afgestudeerden zonder relevante werkervaring (VSNU, 2000). Maar ook het verrichten van extra-curriculaire activiteiten kan een aanwijzing zijn dat afgestudeerden competenties hebben opgedaan (bijvoorbeeld leren organiseren) die van waarde zijn op de arbeidsmarkt. In figuur 2.1 wordt een beeld gegeven van de tijd die afgestudeerden uit het hoger onderwijs tijdens de opleiding hebben besteed aan deze activiteiten. Weergegeven wordt de tijd die afgestudeerden hebben besteed aan de studie en de tijd die is besteed aan extra-curriculaire activiteiten en betaald werk (in uren per week).

Uit figuur 2.1 blijkt dat de tijd die per week wordt besteed aan de drie activiteiten samen voor afgestudeerden in Nederland gemiddeld overeenkomt met andere landen. Afgestudeerden in Nederland verschillen echter van afgestudeerden in andere landen in de manier waarop zij hun tijd tijdens de studie verdelen over deze drie activiteiten. In Nederland besteden afgestudeerden iets minder tijd per week aan de studie dan gemiddeld over alle landen (respectievelijk 33,6 uur en 35,1 uur). Dit betekent niet dat afgestudeerden in Nederland minder actief zijn dan afgestudeerden in andere landen tijdens de studie. Afgestudeerden in Nederland besteden meer tijd aan extra-curriculaire activiteiten en betaald werk dan afgestudeerden uit andere landen. Daarmee verdelen afgestudeerden in Nederland hun tijd op een ongeveer vergelijkbaar wijze over deze drie activiteiten als afgestudeerden in Oostenrijk, Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië.

Figuur 2.1
Vergelijking van activiteiten tijdens de studietijd, voor 12 landen (in uren per week)*

* niet beschikbaar voor Tsjechië

Daarnaast komt uit figuur 2.1 naar voren dat in Nederland afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs de tijd tijdens de studie op een andere manier besteden dan afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs. HBO-afgestudeerden besteden meer tijd aan de studie (35.1 uur in de week) dan WO-afgestudeerden (31.3 uur in de week), terwijl afgestudeerden uit het WO vaker deelnemen aan extra-curriculaire activiteiten (gemiddeld 7,1 uur per week) dan afgestudeerden uit het HBO (gemiddeld 4,0 uur per week). Dit verklaart wellicht voor een deel de gemiddeld langere studieduur van afgestudeerden in het WO in vergelijking met afgestudeerden van het HBO (zie tabel 2.4). WO-afgestudeerden nemen vaker dan HBO-afgestudeerden deel aan activiteiten als

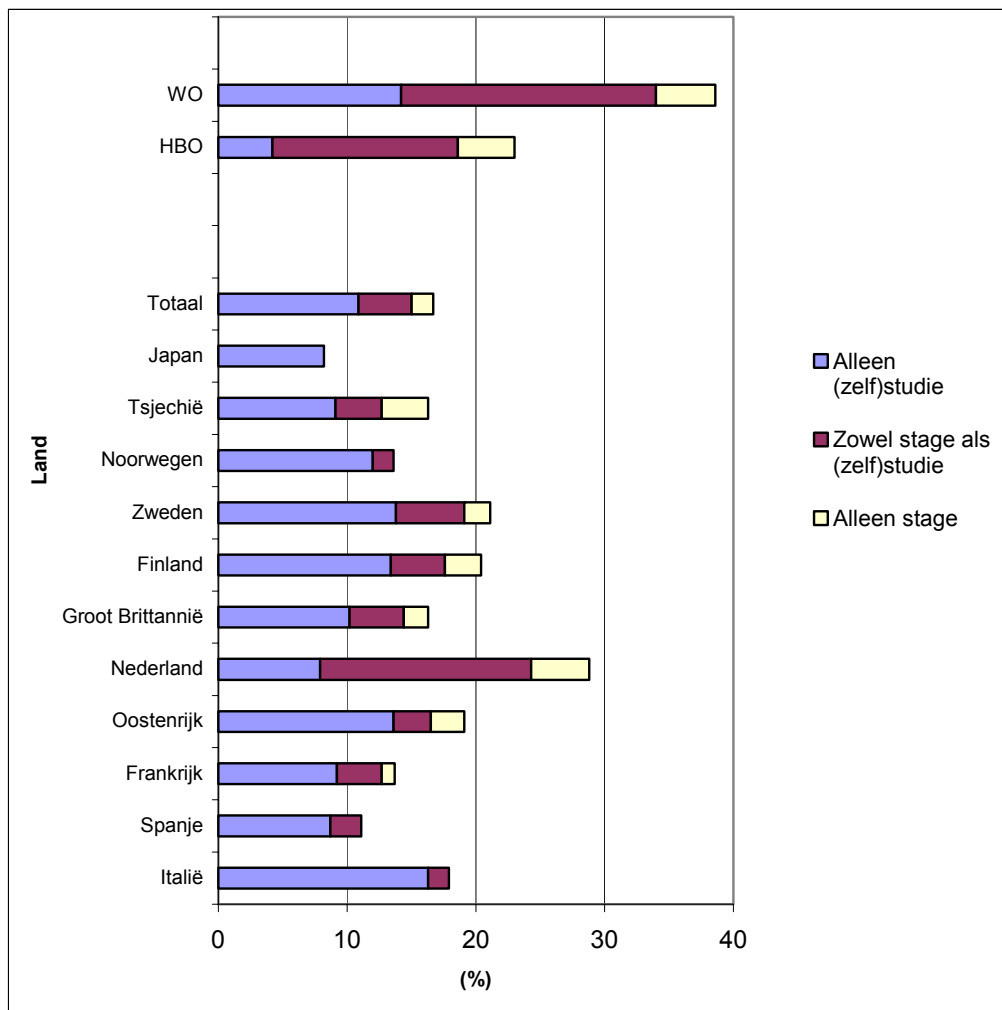
sport, verenigingsleven et cetera en besteden minder tijd aan de studie. De gestructureerdheid van opleidingen kan hierbij ook een rol spelen. Afgestudeerden in het WO hebben meer vrijheid om tijdens de opleiding een eigen studieprogramma samen te stellen dan afgestudeerden in het HBO.

In Nederland geven vooral afgestudeerden Rechten aan relatief weinig tijd (gemiddeld 26,7 uur per week) te hebben besteed aan de studie. Dit is opvallend omdat studenten Rechten uit andere landen aangeven gemiddeld 32,4 uur per week te hebben besteed aan de studie. Dit wil niet zeggen dat afgestudeerden Rechten in Nederland niet actief zijn. In Nederland zijn afgestudeerden Rechten degenen die de meeste tijd per week hebben besteed aan betaald werk (gemiddeld 10,8 uur per week). Dit is een behoorlijk verschil met afgestudeerden Rechten uit andere landen. Deze besteden veel minder tijd aan betaald werk (gemiddeld over alle landen 6,3 uur per week).

Buitenlandervaring

Binnen steeds meer opleidingen in het hoger onderwijs vormt de internationale oriëntatie van studenten een belangrijk onderdeel van de studie. Studenten lopen steeds vaker stage in het buitenland, volgen een deel van de opleiding in het buitenland of volgen vakken in een vreemde taal. Ook op de Nederlandse arbeidsmarkt krijgen functies een sterker internationale oriëntatie, doordat bedrijven meer internationaal opereren. Buitenlandervaring opgedaan tijdens de studie kan een belangrijke rol spelen bij de transitie van opleiding naar werk en de verdere ontwikkeling van de beroepsloopbaan. Uit een recent onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van OC&W is naar voren gekomen dat afgestudeerden die tijdens hun studie ervaring in het buitenland opdoen veel vaker op zoek gaan naar werk in het buitenland en ook vaker daadwerkelijk in het buitenland werken dan afgestudeerden zonder buitenlandervaring (Meng en Ramaekers, 2000). Verder lijken deze afgestudeerden flexibeler en minder risicomijdend dan afgestudeerden zonder buitenlandervaring. Ze wisselen vaker van baan, werken minder vaak in vaste dienst, en hechten ook minder belang aan werkzekerheid. Mogelijk kan een deel van het effect van buitenlandervaring worden toegeschreven aan (zelf-)selectie: afgestudeerden met hoog opgeleide ouders bleken vaker dan andere afgestudeerden ervaring in het buitenland te hebben opgedaan.

Figuur 2.2
Vergelijking van buitenlandervaring tijdens deelname aan hoger onderwijs, voor 12 landen*

* categorie anders is weggelaten

Figuur 2.2 laat zien dat afgestudeerden in het hoger onderwijs uit Nederland veel vaker dan gemiddeld over alle landen buitenlandervaring opdoen tijdens de opleiding. Opvallend is dat het percentage van de afgestudeerden dat zowel heeft deelgenomen aan (zelf)studie in het buitenland als heeft deelgenomen aan een stage in het buitenland in Nederland veel groter is dan in andere landen. Dit geldt zowel voor afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs als voor afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs. In Nederland hebben WO-afgestudeerden (39%) gemiddeld genomen wel vaker

buitenlandervaring opgedaan dan HBO-afgestudeerden (23%). Dit verschil blijkt vooral te worden veroorzaakt door het feit dat de deelname aan (zelf)studie onder afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs hoger is dan onder afgestudeerden uit het hoger beroepsonderwijs. Overigens is voor afgestudeerden in Nederland die buitenlandervaring opdoen het verblijf doorgaans van minder lange duur dan voor afgestudeerden uit andere landen.

Talenkennis

Ook de talenkennis van afgestudeerden op het moment van afstuderen kan belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de beroepsloopbaan. In het voorgaande is aangegeven dat bedrijven meer internationaal opereren. Voor deze bedrijven kunnen afgestudeerden met een goede talenkennis van essentieel belang zijn. Tabel 2.5 geeft de talenkennis van afgestudeerden in het hoger onderwijs op het moment van afstuderen. Weergegeven is voor de talen Engels, Frans en Duits het percentage afgestudeerden die de taal voldoende beheerst om teksten te lezen en/ of teksten te schrijven. Hieruit blijkt dat over het algemeen de talenkennis van afgestudeerden uit Nederland veel beter is dan van afgestudeerden uit andere landen. Met afgestudeerden uit Oostenrijk en Finland beheersen Nederlandse afgestudeerden de Engelse taal het best. Daarnaast wordt de Duitse taal veruit het best beheerst door Nederlandse afgestudeerden. Alleen Italiaanse, Spaanse en Oostenrijkse afgestudeerden beheersen de Franse taal beter dan afgestudeerden uit Nederland. Deze taal wordt door de Nederlandse afgestudeerden wel beter dan gemiddeld over alle landen beheerst. De verschillen in talenkennis tussen afgestudeerden in het HBO en WO zijn met name groot bij het Frans, waarbij afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs de Franse taal beter beheersen.

Tabel 2.5

Talenkennis op het moment van afstuderen voor afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen

Land	Engels %	Frans %	Duits %
Italië	58	33	7
Spanje	68	26	.
Frankrijk	80	x	21
Oostenrijk	97	38	x
Duitsland	80	18	x
Nederland	94	25	66
Groot Brittannië	x	13	6
Finland	96	8	35
Zweden	.	.	.
Noorwegen	.	.	.
Tsjechië	46	3	20
Japan	21	0	0
Totaal	70	17	20
Nederland			
HBO	92	19	63
WO	99	34	69

Aangegeven % respondenten die taal voldoende beheerst om teksten te lezen en/ of teksten te schrijven.

. =niet beschikbaar

x = weggelaten

2.4 Leeraspecten

De scheiding in HBO en WO-opleidingen wordt gezien als een positief element in het hoger onderwijs in Nederland (Ministerie van OCenW, 1999). Het hoger beroepsonderwijs is met name op de beroepspraktijk georiënteerd, terwijl het wetenschappelijk onderwijs – dat wordt gekenmerkt door de verwevenheid van onderwijs met het onderzoek – zich meer oriënteert op een brede academische vorming van studenten. In deze paragraaf staan leeraspecten uit het hoger onderwijs centraal. Het hoger onderwijs in Nederland wordt aan de hand van deze leeraspecten vergeleken met het hoger onderwijs in andere landen op drie dimensies; de vorm, de inhoud en het doel van het onderwijs.

In het CHEERS-onderzoek is aan afgestudeerden gevraagd of bepaalde (leer)aspecten door (de docenten van) de hogeschool/universiteit worden benadrukt of belangrijk worden gevonden. De (leer)aspecten die gaan over de vorm, inhoud en doel van de opleiding staan vermeld in tabel 2.6. De aspecten “zelfstandig leren” en “probleemgestuurd onderwijs/projectonderwijs” betreffen de vorm van de opleiding. De aspecten “attitudes en

sociaal-communicatieve vaardigheden” en “feiten en instrumentele kennis” hebben betrekking op de inhoud van de opleiding. De aspecten “theorieën, concepten en paradigma’s” en “opdoen van werkervaring” betreffen het doel van de opleiding. De mate waarin (leer)aspecten worden benadrukt of belangrijk worden gevonden is gemeten met behulp van een vijfpuntsschaal, die loopt van ‘1’ (helemaal niet) tot en met ‘5’ (in sterke mate). De tabel vermeldt welk percentage van de afgestudeerden aangeeft dat de (leer)aspecten worden benadrukt of belangrijk gevonden (antwoordcategorie 4 en 5).

Vorm van de opleiding

Opleidingen kunnen worden gekenmerkt door een studentgecentreerde vorm van onderwijs of door een meer docentgecentreerde vorm van onderwijs. In opleidingen waar studenten centraal staan wordt het zelfstandig leren belangrijk gevonden en wordt het probleemgestuurd onderwijs/projectonderwijs benadrukt. Tabel 2.6 laat zien dat in het hoger onderwijs in Nederland “zelfstandig leren” meer wordt benadrukt dan gemiddeld over alle landen. Daarnaast blijkt dat “zelfstandig leren” in het wetenschappelijk onderwijs doorgaans belangrijker wordt gevonden dan in het hoger beroepsonderwijs. Het aspect “probleemgestuurd/projectonderwijs” wordt in het Nederlands onderwijs ongeveer even sterk benadrukt als in andere landen. Tabel 2.6 laat echter zien dat in Nederland “probleemgestuurd/projectonderwijs” vooral in het hoger beroepsonderwijs belangrijk wordt gevonden. De vorm van het hoger onderwijs in Nederland lijkt daarmee veel op de onderwijsvorm in Duitsland, Finland en Zweden.

Inhoud van de opleiding

De inhoud van opleidingen kan verschillen. Onderscheid kan worden gemaakt tussen opleidingen waarbij de nadruk ligt op het leren van feiten en kennis en opleidingen waarbij de nadruk meer ligt op het leren van een bepaalde houding en vaardigheden. De aspecten “feiten en instrumentele kennis” en “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” uit tabel 2.6 gaan over dit onderscheid. Tabel 2.6 laat zien dat in vergelijking met andere landen “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” in Nederland het belangrijkste worden gevonden. Dit geldt met name voor het hoger beroepsonderwijs. In het wetenschappelijk onderwijs in Nederland worden “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” daarentegen duidelijk minder benadrukt. In het hoger onderwijs in Nederland worden “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” in de sector

Gezondheidszorg het belangrijkste gevonden. Hierin verschilt Nederland duidelijk van andere landen. Als het gaat om het leren van feiten en kennis tijdens de opleiding zijn de verschillen tussen landen aanzienlijk. In Italië, Spanje en Tsjechië worden “feiten en instrumentele kennis” relatief onbelangrijk gevonden, terwijl dit aspect met name in Oostenrijk, Zweden, Duitsland en Groot-Brittannië relatief belangrijk wordt gevonden. Nederland neemt een tussenpositie in. Daarbij is het verschil tussen het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs in Nederland gering.

Doel van de opleiding

Zoals aangegeven kent het Nederlandse onderwijsstelsel een duidelijke scheiding in HBO-opleidingen en WO-opleidingen. Het hoger beroepsonderwijs is met name op de beroepspraktijk georiënteerd, terwijl het wetenschappelijk onderwijs zich meer oriënteert op een brede academische vorming van studenten. Door middel van internationale vergelijking kan worden bekeken of Nederland uniek is op dit gebied. Dit zou terug te vinden moeten zijn in de mate waarin de aspecten “een brede academische vorming” en “opdoen van werkervaring” worden benadrukt. Het aspect “theorieën, concepten en paradigma’s” is verbonden met “een brede academische vorming”, terwijl het aspect “opdoen van werkervaring” betrekking heeft op “de oriëntatie op de beroepspraktijk”. Tabel 2.6 laat zien dat in het hoger onderwijs in Nederland “theorieën, concepten en paradigma’s” minder belangrijk worden gevonden dan in andere landen. Vooral in Spanje, Finland en Tsjechië wordt dit aspect sterker benadrukt dan in Nederland. Overigens geldt voor Nederland dat het aspect “theorieën, concepten en paradigma’s” kenmerkend is voor het wetenschappelijk onderwijs; dit aspect wordt in het wetenschappelijk onderwijs veel meer benadrukt dan in het hoger beroepsonderwijs. Het opdoen van werkervaring wordt in vergelijking met andere landen in Nederland het belangrijkste gevonden. In de andere landen - met uitzondering van Noorwegen - wordt dit aspect duidelijk minder sterk benadrukt in het hoger onderwijs. Zoals verwacht wordt in Nederland vooral in het hoger beroepsonderwijs “opdoen van werkervaring” belangrijk gevonden. Van de afgestudeerden in het HBO geeft 52% aan dat “opdoen van werkervaring” wordt benadrukt in de opleiding, terwijl dit voor slechts 16% van de WO-afgestudeerden geldt.

Tabel 2.6
Leeraspecten, voor 12 landen

Land	Zelfstandig leren %	Probleemgestuurd onderwijs/ projectonderwijs %	Feiten en instrumentele kennis %	Attitudes en sociaal- communicatieve vaardigheden %	Theorieën, concepten en paradigma's %	Opdoen van werkervaring %
Italië	66.1	15.0	20.4	21.0	70.6	8.8
Spanje	28.8	19.7	17.8	14.3	85.1	8.8
Frankrijk	55.5	30.6	46.5	25.2	66.5	15.4
Oostenrijk	58.0	19.4	78.6	15.1	74.7	7.6
Duitsland	59.6	21.1	71.6	14.6	67.1	13.8
Nederland	67.0	27.2	54.9	48.8	63.6	38.5
Groot Brittannië	67.9	52.9	68.2	39.6	72.4	23.3
Finland	66.9	25.4	45.1	24.0	87.5	17.6
Zweden	62.8	33.3	74.0	29.2	76.4	25.0
Noorwegen	67.9	45.4	60.3	44.9	84.2	34.1
Tsjechië	48.8	6.5	18.8	22.4	89.4	7.8
Japan	33.5	35.7	50.0	23.0	71.1	8.5
Totaal	56.7	28.2	50.2	27.2	75.5	17.6
Nederland						
HBO	63.4	31.0	54.4	61.5	55.4	51.9
WO	73.2	20.7	55.7	27.0	77.6	15.6

3 Transitie en bestemming van afgestudeerden

Na het behalen van het diploma gaat het merendeel van de afgestudeerden in het hoger onderwijs op zoek naar een baan. Sinds de jaren '80 verloopt de transitie van opleiding naar werk voor afgestudeerden in veel Europese landen steeds moeizamer. Dit wordt weerspiegeld door de toename van de werkloosheid, veel wisseling van baan en een minder goede aansluiting tussen opleiding en huidige baan onder afgestudeerden. De jaren negentig in Nederland worden echter gekenmerkt door economische groei. De werkgelegenheidsperspectieven zijn voor diegenen die zich aanbieden op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren als gevolg hiervan behoorlijk verbeterd. Voor afgestudeerden zijn de omstandigheden op de arbeidsmarkt gunstiger geworden; zij vinden gemiddeld steeds vaker en sneller een baan na behalen van het diploma en hebben steeds vaker een vaste aanstelling (verg. ROA 1997; 1998;1999).

In dit hoofdstuk wordt nagegaan of deze ontwikkeling zich vertaalt in een soepelere transitie van studie naar werk. Eerst wordt in de volgende paragraaf enkele aspecten van de transitie zelf beschreven, waarna in paragraaf 3.2 de uiteindelijke bestemming van afgestudeerden circa drie jaar na afstuderen in algemene termen wordt geschetst. De kenmerken van banen van werkende afgestudeerden komen in hoofdstuk 4 aan de orde.

3.1 Transitie van hoger onderwijs naar werk

In deze paragraaf worden enkele aspecten van het zoeken naar werk bekeken. Ingegaan wordt op het percentage afgestudeerden dat na het behalen van het diploma op zoek gaat naar werk. Daarnaast wordt gekeken naar de duur voor het vinden van de eerste baan en op welk tijdstip afgestudeerden naar een baan gaan zoeken. Verder wordt bekeken op welke manier de eerste baan is gevonden: bijvoorbeeld door middel van een advertentie, open sollicitatie of via vrienden en kennissen. Ten slotte wordt gekeken naar de selectiecriteria van werkgevers.

Tabel 3.1

Zoeken naar een baan sinds behalen van het diploma, voor 12 landen

Land	Ja %	Nee, eigen bedrijf %	Nee, baan voor behalen studie %	Nee, verder studeren %	Nee, baan zonder zoeken gevonden %	Nee, andere redenen %
Italië	73	2	6	9	7	2
Spanje	72	2	6	12	6	1
Frankrijk	78	0	1	19	0	2
Oostenrijk	68	1	6	9	14	3
Duitsland	70	1	3	7	16	3
Nederland	73	2	5	6	13	2
Groot Brittannië	88	0	4	3	3	1
Finland	69	2	15	2	12	1
Zweden	85	1	3	5	6	1
Noorwegen	80	1	4	5	7	3
Tsjechië	54	3	14	4	22	3
Japan	80	0	1	12	4	2
Totaal	74	1	5	8	9	2
Nederland						
HBO	69	2	5	9	13	2
WO	80	1	5	2	11	2

Na voltooiing van een opleiding zetten afgestudeerden een volgende stap in hun loopbaan. Afgestudeerden kunnen besluiten direct toe te treden tot de arbeidsmarkt of middels de deelname aan vervolgonderwijs werken aan de verdere ontwikkeling van kennis en vaardigheden (zie tabel 3.1). In totaal gaat ongeveer 75% van de afgestudeerden over alle landen na het behalen van het diploma op zoek naar werk (de tabellen 3.2 tot en met 3.5 van dit hoofdstuk hebben betrekking op deze afgestudeerden die na het behalen van het diploma naar een baan hebben gezocht). De overige 25% kunnen verschillende redenen hebben om na het afstuderen niet te gaan zoeken naar werk. Een deel van de afgestudeerden heeft al een baan voordat zij het diploma hebben behaald (5%), of heeft een baan gevonden zonder dat het nodig is geweest daarvoor te zoeken (9%). Daarnaast kiest 8% van de afgestudeerden voor een vervolgstudie. Afgestudeerden in Nederlanden verschillen wat dit betreft weinig van het afgestudeerden uit andere landen. In het HBO is het percentage afgestudeerden dat op zoek gaat naar werk kleiner dan in het WO. Dit komt omdat afgestudeerden in het hoger

beroepsonderwijs vaker deelnemen aan een vervolgstudie dan afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs. Op zich is dit niet verwonderlijk; het WO is het hoogst haalbare opleidingsniveau in Nederland.

Tabel 3.2
Duur voor het vinden van een baan, voor 12 landen

Land	0 maanden %	1 tot 3 maanden %	4 tot 6 maanden %	Meer dan 6 maanden %
Italië	19	28	19	34
Spanje	21	22	16	41
Frankrijk	23	31	19	27
Oostenrijk	40	27	16	17
Duitsland	48	26	14	12
Nederland	39	38	12	11
Groot Brittannië	32	41	14	13
Finland	46	31	11	12
Zweden	46	32	11	11
Noorwegen	52	34	9	5
Tsjechië	60	33	5	2
Japan	86	5	5	5
Totaal	45	28	12	15
Nederland				
HBO	42	39	11	8
WO	36	36	14	14

In tabel 3.2 is de duur weergegeven voor het vinden van de eerste baan na afstuderen. Het gaat hier om de zoekduur tussen afstuderen en het verkrijgen van de eerste baan en niet om de totale zoekduur. Omdat een deel van de zoektijd vaak al tijdens de opleiding plaats vindt ligt de totale zoekduur beduidend hoger. Uit tabel 3.2 blijkt dat afgestudeerden in Nederland minder vaak dan afgestudeerden uit andere landen al een baan hebben op het moment van afstuderen. Afgestudeerden in Nederland vinden echter vaker dan gemiddeld een baan één tot drie maanden na het afstuderen. Over het algemeen is in Nederland de duur van het vinden van de eerste baan voor afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs minder lang dan voor afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs; van de HBO-afgestudeerden heeft 19% langer dan vier maanden gezocht, terwijl dit voor 28% van de WO-afgestudeerden geldt. Mogelijk heeft dit voor een deel te maken van een het zoekgedrag van afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs. Wellicht zijn WO-

afgestudeerden wat kritischer en daardoor minder snel geneigd om een baan te accepteren dan andere schoolverlaters.

In tabel 3.3 is het tijdstip waarop afgestudeerden uit het hoger onderwijs gaan zoeken naar werk weergegeven. Tabel 3.3 laat zien dat voor bijna 50% van de afgestudeerden over alle landen geldt dat zij al vóór het afstuderen op zoek gaan naar werk. In Nederland bedraagt dit percentage 42%. Daarnaast geeft 37% van de afgestudeerden in Nederland aan rond het tijdstip van afstuderen op zoek te gaan naar werk, terwijl 21% pas na het afstuderen naar werk gaat zoeken. Het moment van zoeken naar werk verschilt in Nederland enigszins van afgestudeerden van andere landen. Vergeleken met het gemiddelde over alle landen gaan afgestudeerden in Nederland (zowel in het HBO als het WO) vaker rond het tijdstip van afstuderen op zoek naar werk. In Japan gaan daarentegen bijna alle afgestudeerden vóór het afstuderen op zoek gaan naar werk, terwijl afgestudeerden uit Italië, Spanje en met name Frankrijk relatief laat op zoek gaan naar werk.

Tabel 3.4 laat zien via welke kanalen afgestudeerden in het hoger onderwijs de eerste baan hebben gevonden. Het gaat hier niet om de verschillende manieren voor het vinden van een baan, maar uitsluitend om de methode die succesvol is geweest voor afgestudeerden. Opvallend in tabel 3.4 is dat een relatief groot deel van de afgestudeerden in Nederland door middel van het uitzendbureau aan een baan is gekomen (21%), terwijl dit in andere landen gemiddeld weinig voorkomt (5%). Met name veel HBO-afgestudeerden (25%), maar ook een aanzienlijk deel van de WO-afgestudeerden (17%) hebben een baan via het uitzendbureau gevonden. Alleen in Groot-Brittannië vinden afgestudeerden ook relatief vaak via het uitzendbureau een baan. Verder komen de kanalen voor het vinden van de eerste baan voor afgestudeerden in Nederland vrijwel overeen met die van andere landen. In het hoger onderwijs vinden afgestudeerden over alle landen doorgaans door middel van een advertentie (31%), open sollicitatie (16%) of door familie, vrienden en kennissen (13%) een baan.

Tabel 3. 3
Tijdstip zoeken naar een baan, voor 12 landen

Land	>3 maanden voor afstuderen %	1 tot 3 maanden voor afstuderen %	Rond het afstuderen %	1 tot 3 maanden na afstuderen %	>3 maanden na afstuderen %
Italië	11	5	42	25	17
Spanje	17	6	35	21	21
Frankrijk	8	9	18	16	48
Oostenrijk	19	12	39	13	16
Duitsland	29	19	34	10	7
Nederland	21	21	37	10	11
Groot Brittannië	35	13	24	12	15
Finland	26	18	40	6	10
Zweden	25	28	33	6	8
Noorwegen	24	39	23	7	7
Tsjechië	29	19	27	14	12
Japan	96	1	2	0	1
Totaal	31	16	29	11	13
Nederland					
HBO	19	22	38	11	11
WO	22	21	37	10	10

Tabel 3.4

Methode vinden van een baan, voor 12 landen

Land	Advertentie %	Open sollicitatie %	Zelf advertentie geplaatst %	Door werkgever benaderd %	Arbeids- bureau %	Uitzend- bureau %	Vacature- bank hoge- school/ universiteit %	Docenten hoge- school/ universiteit %	Stage %	Familie, vrienden, kennissen %	Zelf praktijk/ bedrijf begonnen of overge- nomen %	Anders %
Italië	11	20	1	8	1	1	2	3	4	31	4	14
Spanje	20	14	2	3	5	4	5	1	4	28	2	13
Frankrijk	17	29	1	3	11	1	3	1	7	19	1	8
Oostenrijk	25	33	1	2	2	1	2	2	10	16	1	4
Duitsland	33	1	25	4	3	0	1	3	10	2	11	8
Nederland	24	15	0	7	4	21	1	3	11	9	1	4
Groot Brittannië	40	12	0	3	2	11	6	1	7	12	1	5
Finland	31	25	2	8	6	1	2	4	11	7	1	3
Zweden	40	24	0	12	5	0	0	1	5	7	0	6
Noorwegen	55	13	0	7	2	1	1	2	11	6	1	2
Tsjechië	18	31	1	6	4	2	5	3	7	20	1	3
Japan	31	3	0	6	3	5	21	9	1	14	0	8
Totaal	31	16	3	6	4	5	5	2	7	13	2	6
Nederland												
HBO	24	13	0	7	6	25	1	2	12	7	1	3
WO	26	17	0	6	2	17	1	6	11	10	1	4

Selectiecriteria werkgever

Bij een sollicitatieprocedure kunnen voor werkgevers verschillende criteria van belang zijn bij de selectie van afgestudeerden. Deze selectiecriteria kunnen zijn gerelateerd aan de opleiding zoals de gevolgde opleidingsrichting, werkervaring die tijdens de opleiding is opgedaan et cetera. Daarnaast kunnen ook criteria die niet aan de opleiding zijn gerelateerd een rol spelen bij de selectie zoals de 'persoonlijkheid' van de afgestudeerde. In tabel 3.5 zijn 11 criteria die werkgevers kunnen hanteren bij de selectie van afgestudeerden voor een baan weergegeven. Aan de respondenten is gevraagd aan te geven hoe belangrijk volgens hen de verschillende selectiecriteria voor de werkgever waren bij hun eerste baan. In tabel 3.5 is dit weergegeven voor Nederland en gemiddeld over alle landen. Hieruit blijkt 'persoonlijkheid' voor werkgevers de belangrijkste selectiecriteria te zijn. Opvallend is dat voor werkgevers in Nederland 'persoonlijkheid' vaker een selectiecriteria is dan gemiddeld over alle landen. Daarnaast zijn de gevolgde opleidingsrichting, het hoofdvak/specialisatie die afgestudeerden hebben gevolgd en de werkervaring die afgestudeerden tijdens de opleiding hebben opgedaan belangrijke selectiecriteria voor werkgevers. In vergelijking met andere landen wordt door werkgevers in Nederland werkervaring tijdens de opleiding vaker belangrijk gevonden, terwijl het hoofdvak/specialisatie en de examenresultaten minder vaak belangrijk wordt gevonden dan gemiddeld over alle landen.

Tabel 3.5

Selectiecriteria voor werkgever, voor Nederland en gemiddeld over alle landen*

Land	Opleidings- richting	Hoofdvak/ Specialisatie	Examen- resultaten	Werkerva- ring tijdens opleiding	Werkerva- ring voor opleiding	Reputatie hogeschool/ universiteit	Buitenlandse ervaring	Beheersing vreemde talen	Computer- vaardig- heden	Aanbeve- lingen/ referenties	Persoonlijk- heid
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Nederland	68	36	11	50	17	15	13	20	36	28	84
Totaal	68	47	28	38	20	22	13	24	37	32	74
Nederland											
HBO	70	34	8	52	19	14	10	18	37	26	83
WO	64	39	15	48	14	17	17	22	35	31	84

* meerder antwoorden mogelijk

3.2 Bestemming van afgestudeerden

In het voorgaande is ingegaan op het zoeken naar werk. In deze paragraaf wordt bekeken waar afgestudeerden van het hoger onderwijs circa drie jaar na afstuderen terecht zijn gekomen, en in het bijzonder of ze op dat moment inmiddels een baan gevonden hebben. Interessant is met name om te kijken of de kans op werk voor afgestudeerden in Nederland verschilt van die van andere landen. Allereerst wordt hier ingegaan op de bestemming van gediplomeerde afgestudeerden. Vervolgens wordt de kans op werk besproken.

Tabel 3.6
Maatschappelijke positie van afgestudeerden, voor 12 landen

Land	Betaald werk %	Eigen bedrijf/ freelance %	Werkloos %	Studie %	Zorg voor kinderen/ gezins- leden %	Anders %
Italië	58,5	17,9	4,6	13,7	1,5	0,9
Spanje	61,3	8,2	10,0	5,4	0,4	9,8
Frankrijk	66,7	1,6	7,2	19,8	1,0	3,1
Oostenrijk	78,5	8,1	3,5	3,8	4,4	1,1
Duitsland	77,9	7,8	2,4	4,9	3,4	2,3
Nederland	87,4	4,9	1,6	1,4	1,5	2,5
Groot Brittannië	81,2	4,0	2,7	7,1	1,6	1,2
Finland	88,1	3,3	1,5	2,0	3,0	0,8
Zweden	78,1	3,0	1,2	8,1	6,3	1,0
Noorwegen	84,6	2,2	0,8	4,7	2,0	5,4
Tsjechië	.	.	.	.	.	.
Japan	86,3	1,7	3,7	5,0	2,5	0,7
Totaal	77,2	5,7	3,6	6,9	2,4	2,7
Nederland						
HBO	85,8	5,6	1,5	1,9	1,9	2,7
WO	89,7	3,7	1,9	0,6	1,1	2,1

. = niet beschikbaar

In tabel 3.6 is de bestemming van afgestudeerden weergegeven. De bestemming van afgestudeerden is bepaald door respondenten te vragen naar de positie die volgens henzelf hun situatie op het moment van de enquêteren het best weergeeft.

Uit tabel 3.6 komt naar voren dat het overgrote deel van de afgestudeerden in Nederland aangeeft betaald werk te hebben (87%). Dit is 10% meer dan gemiddeld voor alle landen. Daarnaast geeft nog geen 2% van de afgestudeerden in Nederland aan werkloos te zijn. Alleen in Finland, Noorwegen en Zweden geven afgestudeerden minder vaak aan werkloos te zijn dan in Nederland. Opvallend is verder dat in vergelijking met andere landen een zeer klein deel van de Nederlandse afgestudeerden drie jaar na behalen van het diploma aangeeft vooral student te zijn. Het is wel aannemelijk dat veel afgestudeerden een studie combineren met een andere bezigheid zoals betaald werk. In Italië, Frankrijk, Groot Brittannië en Zweden blijken relatief veel afgestudeerden studeren als belangrijkste bezigheid te hebben drie jaar na het verlaten van de opleiding. Met name in Frankrijk komt het veel voor dat afgestudeerden in het hoger onderwijs na het behalen van het diploma verder gaan met de studie. De verschillen tussen afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs in Nederland zijn hier gering.

Tabel 3.6 heeft betrekking op de subjectieve inschatting die de respondent maakt van de situatie waarin deze zich bevindt op het moment van ondervragen. In tabel 3.7 is de kans op werk voor afgestudeerden in het hoger onderwijs gegeven. De kans op werk is bepaald aan de hand van het werkloosheidspercentage onder afgestudeerden³. Eerder is al aangegeven dat in Nederland eind jaren negentig als gevolg van de krapte op de arbeidsmarkt het percentage werklozen flink is gedaald naar een zeer laag niveau. Verschilt Nederland hier van andere landen.

---

3. Vanwege het internationale karakter van het CHEERS-onderzoek kan bij de bepaling van het werkloosheidspercentage geen gebruik worden gemaakt van de CBS-definitie waardoor de werkloosheidspercentages licht wordt onderschat. Werkloos zijn hier allen die tot de werkloze beroepsbevolking behoren. Daarbij zijn degenen die aangeven een opleiding te volgen, zorgen voor kinderen en gezinsleden of een andere bezigheid hebben weggelaten. Dit verklaart wellicht ook waarom de werkloosheid volgens de "objectieve" maat in de meeste landen beduidend lager ligt dan de "subjectieve" meting van de werkloosheid in tabel 3.6.

Tabel 3.7

Kans op werk voor afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen

Land	Werkloos mannen %	Werkloos Vrouwen %	Werkloos (totaal) %
Italië	1,3	4,6	3,0
Spanje	7,9	13,0	10,7
Frankrijk	5,0	9,9	7,5
Oostenrijk	0,3	0,5	0,4
Duitsland	0,7	1,2	1,0
Nederland	0,8	1,1	0,9
Groot Brittannië	1,6	1,1	1,3
Finland	0,2	0,3	0,2
Zweden	0,1	0,1	0,1
Noorwegen	0,7	0,5	0,6
Tsjechië	0,9	1,6	1,2
Japan	3,6	4,6	3,9
Totaal	1,9	3,1	2,5
Nederland			
HBO	0,3	1,1	0,7
WO	1,7	1,1	1,2

Uit tabel 3.7 blijkt dat de kans op werk voor afgestudeerden in Nederland gemiddeld groter is dan in andere landen; drie jaar na afstuderen ligt het werkloosheidspercentage onder afgestudeerden uit Nederland gemiddeld lager dan bij andere landen. Alleen onder afgestudeerden uit Oostenrijk, Finland, Zweden en Noorwegen ligt het werkloosheidspercentage nog lager dan in Nederland. In Nederland is over de gehele breedte van het hoger onderwijs de kans op werk groot voor afgestudeerden. Tabel 3.7 laat zien dat de kans op werk voor HBO- en WO-afgestudeerden ongeveer gelijk is. Daarnaast zijn ook voor de afzonderlijke sectoren van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs in Nederland de werkloosheidspercentages laag.

In Nederland nemen vrouwen over het algemeen een minder gunstige positie in op de arbeidsmarkt dan mannen. Deels heeft dit te maken met het feit dat vrouwen vaker de zorg voor kinderen op zich nemen. Vrouwen hebben bijvoorbeeld minder vaak werk, verdienen gemiddeld minder en hebben minder vaak een vaste aanstelling. Interessant is

om te bekijken of dit kenmerkend is voor Nederland. In tabel 3.7 zijn ook de werkloosheidspercentages voor mannen en vrouwen drie jaar na afstuderen weergegeven. Hieruit blijkt dat de kans op werk voor mannen en vrouwen in Nederland iets verschilt; mannen hebben net iets vaker een baan dan vrouwen, met name in het hoger beroepsonderwijs. De kans op werk blijkt in de andere landen voor mannen veel groter te zijn dan voor vrouwen. Met name in Italië, Spanje en Frankrijk zijn vrouwen veel vaker werkloos dan mannen.

4 Kenmerken huidige baan

4.1 Arbeidsuren, werkzekerheid en beloning

De jaren negentig in Nederland worden gekenmerkt door economische groei. De arbeidsmarkt is als gevolg van de economische groei aan het einde van de jaren negentig uiterst krap geworden. Eerder is al aangegeven dat dit heeft geleid tot een forse daling van het werkloosheidspercentage onder afgestudeerden. Daarnaast zijn vanwege de krapte op de arbeidsmarkt en het tekort aan arbeidskrachten de arbeidsvoorwaarden voor werknemers verbeterd. Werkgevers willen hun werknemers graag behouden en bieden hen daarom vaker en sneller een vaste aanstelling en een hogere beloning. De lonen zijn dan ook de afgelopen jaren flink gestegen en de werkzekerheid is toegenomen onder afgestudeerden (ROA, 1997; 1998; 1999). In deze paragraaf worden enkele gegevens over de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden in het hoger onderwijs vergeleken. Belangrijke indicatoren die de arbeidsmarktpositie weergeven zijn het aantal arbeidsuren, het bruto maand- en uurloon, de nevenfuncties en de werkzekerheid. Deze indicatoren zijn weergegeven in tabel 4.1.

Het aantal arbeidsuren geeft het aantal uren per week die afgestudeerden in de hoofdfunctie werken. Uit tabel 4.1 blijkt dat door afgestudeerden in Nederland gemiddeld even veel uren in de hoofdfunctie wordt gewerkt als in andere landen. Grofweg is er een driedeling aan te geven; landen waar gemiddeld 35 uur per week wordt gewerkt (Italië, Spanje, Frankrijk, Duitsland, Finland en Noorwegen), landen waar gemiddeld 37 uur per week wordt gewerkt (Nederland, Oostenrijk en Groot-Brittannië) en landen waar gemiddeld 40 uur per week wordt gewerkt (Zweden, Tsjechië en Japan).

Tabel 4.1

Arbeidsmarktpositie afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen

Land	Arbeidsuren* (per week)	Bruto uurloon* (Euro's)	Bruto Neven-functies maandloon** (Euro's)	%	Vaste aanstelling %
Italië	34,3	10,90	1.319	51,1	71
Spanje	34,7	8,50	1.124	30,1	50
Frankrijk	34,9	13,70	1.586	34,8	81
Oostenrijk	37,2	14,40	1.867	29,8	70
Duitsland	35,5	18,30	2.418	23,2	77
Nederland	37,2	12,30	1.746	15,4	79
Groot Brittannië	37,1	14,90	2.044	22,5	82
Finland	35,4	15,40	2.011	24,1	65
Zweden	39,3	14,10	2.234	28,3	87
Noorwegen	35,8	16,80	2.057	16,2	83
Tsjechië	40,8	2,70	0.427	24,0	84
Japan	39,6	15,40	2.448	12,3	91
Totaal	37,0	13,60	1.848	25,4	78
Nederland					
HBO	36,7	11,30	1.595	16,3	84
WO	37,9	13,80	1.979	13,5	72

* alleen de hoofdfunctie

** totaal van de hoofd- en nevenfuncties, overuren en extra uitkeringen

Het salaris wordt door werknemers als een belangrijke arbeidsvoorwaarde gezien. Vanwege de krappe arbeidsmarkt zijn in Nederland de aanvangsalarissen van afgestudeerden eind jaren negentig flink gestegen. In tabel 4.1 is het bruto maand- en uurloon weergegeven voor afgestudeerden. Het bruto uurloon heeft alleen betrekking op de hoofdfunctie van afgestudeerden. Het bruto maandloon geeft de totale beloning die is verkregen uit hoofd- en nevenfuncties, overuren en extra uitkeringen. Het bruto uurloon is voor afgestudeerden uit Nederland in vergelijking met andere landen lager dan gemiddeld. In de meeste landen ligt het bruto uurloon van afgestudeerden in het hoger onderwijs aanzienlijk hoger dan in Nederland. Alleen onder afgestudeerden uit Italië, Spanje en Tsjechië ligt het bruto uurloon lager. Hierbij dient echter te worden opgemerkt dat er hier geen correctie is toegepast voor verschillen in koopkracht in de verschillende landen. Ook het bruto maandloon van afgestudeerden in Nederland is gemiddeld lager dan het bruto maandloon van afgestudeerden in andere landen. Overigens bestaan tussen de landen

grote verschillen in bruto maandloon. In Duitsland, Groot Brittannië, Finland, Zweden en Japan ligt het bruto maandloon veel hoger dan in Nederland, terwijl deze in Italië, Spanje, Frankrijk en Tsjechië veel lager ligt. Daarnaast zijn er verschillen in beloning binnen het hoger onderwijs in Nederland. Zowel het bruto maand- als uurloon is onder afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs in Nederland hoger dan onder afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs. In het wetenschappelijk onderwijs is bij Rechten en Economie het bruto maandloon het hoogst. Afgestudeerden Rechten hebben drie jaar na afstuderen een maandsalaris van 2248,- Euro en een bruto uurloon van 14,70 Euro. Dit geldt overigens niet voor andere landen waar afgestudeerden Economie en Techniek doorgaans een hoger bruto maand- en uurloon hebben dan afgestudeerden uit andere opleidingssectoren.

In tabel 4.1 is ook het aandeel afgestudeerden met een nevenfunctie weergegeven. Afgestudeerden uit Nederland blijken duidelijk minder vaak dan gemiddeld een nevenfunctie te hebben. Overigens zijn ook wat dit betreft de verschillen tussen landen groot. Met name in Italië en Frankrijk is het percentage met een nevenfunctie hoog, terwijl in Nederland, Noorwegen en Japan dit percentage laag is. Daarnaast blijken in Nederland afgestudeerden uit het hoger beroepsonderwijs iets vaker een nevenfunctie te hebben dan afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs.

De werkgelegenheidsperspectieven voor afgestudeerden in het hoger onderwijs zijn gemiddeld gunstig, maar wat is de aard van de aanstelling die is verkregen. Interessant is om te kijken in hoeverre schoolverlaters een baan hebben gevonden die zij zeker ook kunnen behouden. Het gaat hier om de werkzekerheid van de gevonden baan. Heeft iemand een tijdelijke aanstelling of een vaste aanstelling of een baan met uitzicht op een vaste aanstelling? De werkzekerheid van de baan is bepaald aan de hand van het percentage vaste aanstellingen onder afgestudeerden. Uit tabel 4.1 komt naar voren dat Nederland - als het gaat om het percentage vaste aanstellingen - een middenpositie inneemt (79%). In een aantal landen ligt het percentage vaste aanstellingen hoger dan in Nederland (zoals in Japan; 91%), terwijl in andere landen het percentage vaste aanstellingen lager ligt (zoals in Spanje; 50%). Opvallend is verder dat de werkzekerheid voor afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs veel lager is dan voor

afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs; in vergelijking met HBO-afgestudeerden heeft een relatief klein deel van de WO-afgestudeerden drie jaar na afstuderen een vaste aanstelling (72%). Dit kan te maken hebben met het feit dat in Nederland een deel van de afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs nog in een opleidingstraject zit als assistent in opleiding (AIO) of assistent-geneeskunde in opleiding (AGIO). Deze hebben in de regel een tijdelijke aanstelling.

Overigens is uit eerder onderzoek van het ROA naar voren gekomen dat in Nederland HBO-afgestudeerden die in het jaar 1994/1995 het diploma hebben behaald anderhalf jaar na afstuderen (gecorrigeerd voor inflatie in 1998) een bruto uurloon hebben van gemiddeld 9,90 Euro (ROA, 1997). Dit betekent dat in de anderhalf jaar die hier op volgen het gemiddeld bruto uurloon van afgestudeerden van het HBO met 14% is gestegen. Daarnaast heeft 59% van de HBO-afgestudeerden anderhalf jaar na afstuderen een vaste aanstelling, terwijl uit tabel 4.1 blijkt dat drie jaar na afstuderen 84% een vaste aanstelling heeft. Dit geeft aan dat een steeds groter deel van de afgestudeerden in het HBO gedurende zijn beroepsloopbaan een vaste aanstelling heeft gevonden.

Eerder is al aangegeven dat in Nederland vrouwen over het algemeen een minder gunstige positie innemen op de arbeidsmarkt dan mannen. Verschilt Nederland wat dit betreft van andere landen? In tabel 4.2 is het bruto uurloon en het percentage vaste aanstellingen weergegeven voor mannen en vrouwen. Uit deze tabel blijkt dat mannen in Nederland gemiddeld 1,30 Euro bruto per uur meer verdienen dan vrouwen. Dit verschil is kleiner dan het gemiddelde verschil over alle landen (2,20 Euro bruto per uur). Met name in Duitsland, Zweden en Noorwegen zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen in bruto uurloon groot. In Nederland is met name in het wetenschappelijk onderwijs het verschil in bruto uurloon tussen mannen en vrouwen groot. Verder laat tabel 4.2 zien dat mannen in Nederland vaker een vaste aanstelling hebben dan vrouwen. Dit geldt ook voor de andere landen, maar ook hier geldt dat het verschil over alle landen gemiddeld groter is dan in Nederland. Vooral in Spanje, Finland en Japan hebben mannen veel vaker een vaste aanstelling.

De arbeidsmarktpositie van vrouwen in Nederland is dus minder gunstig dan die voor mannen. Geconcludeerd mag worden dat Nederland geen uitzondering is wat dit betreft. Dit geldt ook voor andere landen. Als het gaat om de kans op werk (zie tabel 3.7), het bruto uurloon en de werkzekerheid is de arbeidsmarktpositie van vrouwen ten opzichte van mannen in andere landen doorgaans slechter dan in Nederland.

Tabel 4.2

Arbeidsmarktpositie afgestudeerden in het hoger onderwijs naar geslacht, voor 12 landen

Land	Bruto uurloon*		Vaste aanstelling	
	Mannen (Euro's)	Vrouwen (Euro's)	Mannen %	Vrouwen %
Italië	11,40	10,50	76	65
Spanje	9,10	7,80	57	44
Frankrijk	14,50	12,90	86	76
Oostenrijk	15,20	13,38	72	66
Duitsland	19,10	16,92	81	70
Nederland	12,90	11,60	82	76
Groot Brittannië	15,70	14,20	84	81
Finland	16,10	14,77	74	58
Zweden	16,20	12,43	91	83
Noorwegen	18,20	15,71	87	80
Tsjechië	3,00	2,20	86	81
Japan	16,40	12,90	95	83
Totaal	14,90	12,70	83	73
Nederland				
HBO	11,60	11,00	85	82
WO	15,20	12,50	76	67

* alleen de hoofdfunctie

4.2 Buitenlandwerkzaamheden

In paragraaf 2.3 is ingegaan op het belang van internationale oriëntatie van studenten in het hoger onderwijs. Op de Nederlandse arbeidsmarkt krijgen functies een sterker internationale oriëntatie, doordat bedrijven meer internationaal opereren.

Buitenlandervaring opgedaan tijdens de studie kan daarom een belangrijke rol spelen bij de transitie van opleiding naar werk en de verdere ontwikkeling van de beroepsloopbaan (Meng & Ramaekers, 2000). Verder is in deze paragraaf naar voren gekomen dat

afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland vaker dan afgestudeerden uit andere landen tijdens de opleiding buitenlandervaring opdoen in de vorm van (zelf)studie en stage. Daarnaast blijkt de talenkennis van Nederlandse afgestudeerden doorgaans beter te zijn. Komt dit vervolgens ook tot uitdrukking in de werkzaamheden van afgestudeerden in Nederland?

In tabel 4.3 zijn enkele indicatoren die verbonden zijn met het zoeken naar met werk in het buitenland weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat ongeveer driekwart van de afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland heeft overwogen om in het buitenland te werken. Afgestudeerden in Nederland scoren hier hoger dan gemiddeld over alle landen. Alleen afgestudeerden uit Finland en Zweden scoren doorgaans hoger. Daarnaast heeft 20% van de afgestudeerden in Nederland actief naar werk gezocht in het buitenland. Ook hier ligt dit percentage in Nederland hoger dan voor de andere landen. Verder heeft 20% van de afgestudeerden in Nederland een baan in het buitenland aangeboden gekregen, terwijl dit percentage voor de andere landen gemiddeld 12% bedraagt. De cijfers in tabel 4.3 geven aan dat afgestudeerden in Nederland na het afstuderen meer op het buitenland zijn georiënteerd dan afgestudeerden uit andere landen. Dit geldt zowel voor afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs als afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs.

Tabel 4.3
Buitenlandwerkzaamheden, voor 12 landen

Land	Overwogen om in buitenland te werken %	Actief gezocht naar werk in buitenland %	Een baan in buitenland aangeboden gekregen %
Italië	47	14	7
Spanje	35	11	9
Frankrijk	28	15	14
Oostenrijk	58	20	18
Duitsland	50	15	12
Nederland	76	20	20
Groot Brittannië	50	13	9
Finland	86	17	10
Zweden	94	29	31
Noorwegen	33	7	4
Tsjechië	83	20	27
Japan	16	2	2
Totaal	49	14	12
Nederland			
HBO	76	19	20
WO	77	23	20

In tabel 4.4 zijn indicatoren die buitenlandwerkzaamheden in de huidige baan weergegeven. Deze tabel geeft het percentage afgestudeerden dat in de huidige functie veel contact heeft met buitenlandse klanten of werkrelaties in een vreemde taal, het percentage afgestudeerden dat de afgelopen 12 maanden in het buitenland is geweest voor de huidige baan, en de duur van deze werkzaamheden in het buitenland. Uit deze tabel blijkt dat afgestudeerden uit Nederland alleen vaker dan afgestudeerden uit andere landen contact hebben met buitenlandse klanten of werkrelaties in een andere taal. Waarschijnlijk speelt de betere talenkennis van afgestudeerden uit Nederland hier een rol. Verder laat tabel 4.4 zien dat afgestudeerden uit Nederland in de huidige baan gemiddeld niet vaker de afgelopen 12 maanden in het buitenland zijn geweest dan afgestudeerden uit andere landen, en de duur van het verblijf is doorgaans niet veel langer geweest. Met name in Oostenrijk, Zweden en Finland zijn afgestudeerden vaker voor werkzaamheden in het buitenland geweest dan in Nederland. Overigens zijn afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs in Nederland wel vaker dan afgestudeerden in het hoger

beroepsonderwijs de afgelopen 12 maanden voor het werk in het buitenland geweest. Daarbij is de duur van de werkzaamheden in het buitenland doorgaans ook langer geweest voor afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs.

Tabel 4.4
Buitenlandwerkzaamheden in huidige baan, voor 12 landen

Land	Contacten met buitenlandse klanten/ werkrelaties in een vreemde taal %	Afgelopen 12 maanden in het buitenland geweest %	Duur van de werkzaamheden in het buitenland (weken)
Italië	19	19	5,2
Spanje	.	13	5,4
Frankrijk	.	17	6,7
Oostenrijk	27	43	4,9
Duitsland	20	25	4,3
Nederland	27	26	5,7
Groot Britannië	11	20	7,9
Finland	30	44	4,0
Zweden	33	41	6,1
Noorwegen	19	.	.
Tsjechië	21	.	.
Japan	3	6	4,8
Totaal	21	25	5,3
Nederland			
HBO	24	25	5,2
WO	32	32	6,3

. = niet beschikbaar

5 Aansluiting opleiding en werk

5.1 Aansluiting naar niveau en richting

Een belangrijke indicator voor de kwaliteit van het gevonden werk is de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het gevonden werk. Bij aanvang van de studie is gekozen voor een opleiding op een bepaald niveau in een bepaalde richting. Vervolgens gaan de afgestudeerden op zoek naar een baan. Gezocht wordt naar een baan die aansluit bij dit opleidingsniveau en de eigen opleidingsrichting. Maar wordt deze baan ook gevonden door afgestudeerden in het hoger onderwijs? Tabel 5.1 geeft de aansluiting tussen opleiding en werk naar niveau en richting. Weergegeven is het percentage afgestudeerden dat een baan heeft gevonden minimaal op het eigen (opleidings-)niveau en het percentage afgestudeerden dat een baan heeft gevonden die aansluit bij de eigen of verwante opleidingsrichting. Hieruit blijkt dat afgestudeerden uit Nederland doorgaans net iets vaker dan afgestudeerden uit andere landen een baan vinden die aansluit bij het eigen opleidingsniveau en de eigen of verwante opleidingsrichting. Er bestaat echter een duidelijk verschil tussen afgestudeerden uit het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Afgestudeerden uit het hoger beroepsonderwijs hebben drie jaar na afstuderen vaker een functie minimaal op het eigen niveau. Op zich is dit niet vreemd omdat het wetenschappelijk onderwijs het hoogste haalbare opleidingsniveau in Nederland is.

Uit eerder onderzoek van het ROA is naar voren gekomen dat in Nederland ongeveer 76% van de HBO-afgestudeerden die in het jaar 1994/1995 het diploma hebben behaald anderhalf jaar na afstuderen een baan minimaal op het eigen niveau heeft gevonden (ROA, 1997). Dit percentage ligt drie jaar na afstuderen aanzienlijk hoger (91%). Dit geeft aan dat een steeds groter deel van de afgestudeerden in het HBO gedurende zijn beroepsloopbaan een baan heeft gevonden die aansluit bij het behaalde opleidingsniveau. Het percentage HBO-afgestudeerden met een baan die aansluit bij de eigen of verwante opleidingsrichting is anderhalf jaar en drie jaar na afstuderen vrijwel gelijk.

Tabel 5.1

Aansluiting opleiding en werk voor afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen

Land	Functie naar niveau* %	Functie naar richting %
Italië	72	81
Spanje	71	79
Frankrijk	68	66
Oostenrijk	79	73
Duitsland	74	77
Nederland	84	80
Groot Brittannië	77	67
Finland	88	86
Zweden	91	85
Noorwegen	92	93
Tsjechië	87	77
Japan	69	49
Totaal	80	76
Nederland		
HBO	91	82
WO	72	76

* Minimaal eigen opleidingsniveau

Uit eerder onderzoek van het ROA is naar voren gekomen dat in Nederland ongeveer 76% van de HBO-afgestudeerden die in het jaar 1994/1995 het diploma hebben behaald anderhalf jaar na afstuderen een baan minimaal op het eigen niveau heeft gevonden (ROA, 1997). Dit percentage ligt drie jaar na afstuderen aanzienlijk hoger (91%). Dit geeft aan dat een steeds groter deel van de afgestudeerden in het HBO gedurende zijn beroepsloopbaan een baan heeft gevonden die aansluit bij het behaalde opleidingsniveau. Het percentage HBO-afgestudeerden met een baan die aansluit bij de eigen of verwante opleidingsrichting is anderhalf jaar en drie jaar na afstuderen vrijwel gelijk.

In Nederland hebben zowel in het hoger beroepsonderwijs als het wetenschappelijk onderwijs afgestudeerden Sociale Wetenschappen drie jaar na afstuderen het minst vaak een baan die aansluit bij de gevolgde opleiding naar niveau en richting gevonden. Voor de meeste landen geldt dit ook voor sociale wetenschappers als het gaat om de aansluiting tussen opleiding en werk naar richting, maar dit is zeker niet het geval wanneer wordt

gekeken naar de aansluiting tussen opleiding en werk naar niveau. In Duitsland, Groot-Brittannië, Finland, Zweden, Noorwegen en Japan blijken afgestudeerden Sociale Wetenschappen doorgaans even vaak als afgestudeerden van andere opleidingssectoren een baan te vinden die aansluit bij het gevolgde opleidingsniveau.

Tabel 5.1 heeft laten zien dat niet alle afgestudeerden in het hoger onderwijs een baan hebben gevonden die volledig aansluit bij het gevolgde opleiding naar niveau en richting. In tabel 5.2 zijn 11 redenen weergegeven die afgestudeerden in het hoger onderwijs eventueel kunnen hebben om een baan te nemen die minder goed aansluit bij de gevolgde opleiding. De 11 redenen zijn onderverdeeld in drie groepen; intrinsieke baankenmerken, materiele redenen en overige redenen.

Als het gaat om *intrinsieke baankenmerken* dan valt op dat de reden “ik vind deze baan interessanter” veruit het vaakst wordt genoemd door de Nederlandse afgestudeerden. Daarnaast is “ik ben er nog niet in geslaagd een betere baan te vinden” een belangrijke reden voor afgestudeerden in Nederland om een baan aan te nemen die minder goed aansluit. Dit geldt overigens ook voor afgestudeerden uit andere landen. In het algemeen kan worden gezegd dat de redenen die betrekking hebben op de intrinsieke baankenmerken voor afgestudeerden in Nederland weinig afwijken van het gemiddelde over alle landen. Wanneer wordt gekeken naar *materiele redenen* dan valt op dat “betere carrièremogelijkheden” voor afgestudeerden uit Nederland en andere landen de belangrijkste reden is om een baan te nemen die minder goed aansluit bij de gevolgde opleiding. Daarnaast wordt door afgestudeerden in Nederland en andere landen relatief vaak meer verdienen in de baan genoemd. Bij de *niet aan de baan gerelateerde baankenmerken* valt op dat afgestudeerden uit Nederland hier van het gemiddelde over alle landen afwijken. Voor de redenen werkzekerheid, in deeltijd of flexibel werken, werken in een bepaalde regio en de gezinssituatie geldt dat deze voor afgestudeerden uit andere landen vaker een reden zijn om een baan aan te nemen die minder goed aansluit bij de opleiding dan voor afgestudeerden in Nederland. Van deze vier redenen wordt “deze baan kan ik gemakkelijker verenigen met mijn gezinssituatie” door afgestudeerden in Nederland het minst vaak genoemd. Wanneer afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs worden vergeleken met afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs in Nederland dan valt

Tabel 5.2

Redenen om een baan te nemen die minder goed aansluit bij de gevolgde opleiding voor afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen (meerdere antwoorden mogelijk)

Land	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Italië	51	5	19	9	22	1	9	25	23	13	19
Spanje	55	3	27	18	29	1	11	32	25	27	17
Frankrijk	37	9	28	17	29	3	15	22	12	18	12
Oostenrijk	28	13	36	18	27	3	20	19	28	25	19
Duitsland	32	9	35	13	28	3	13	22	25	30	18
Nederland	26	9	40	7	29	4	14	18	14	16	8
Groot Brittannië	36	13	31	11	35	4	30	21	12	28	11
Finland	30	45	52	34	28	4	21	31	23	34	19
Zweden	33	8	41	8	28	9	26	8	21	23	17
Noorwegen	28	10	32	18	33	7	27	15	24	34	25
Tsjechië	29	15	63	20	49	21	53	50	22	56	44
Japan	19	11	35	7	18	1	11	36	6	32	10
Totaal	33	12	36	13	29	5	20	26	18	28	17
Nederland											
HBO	24	9	39	5	29	4	14	18	14	17	9
WO	28	9	42	12	29	3	13	19	16	16	8

Intrinsieke baankenmerken

- 1) Ik ben er nog niet in geslaagd een betere baan te vinden
- 2) Ik werk liever buiten mijn vakgebied
- 3) Ik vind deze baan interessanter
- 4) Ik heb nooit een baan binnen mijn vakgebied verwacht

Materiele redenen

- 5) Deze baan geeft betere carrièremogelijkheden
- 6) Ik kreeg een promotie naar een baan buiten mijn vakgebied
- 7) Ik kan meer verdienen in deze baan

Overige redenen

- 8) Ik heb meer werkzekerheid in deze baan
- 9) Deze baan stelt mij in staat om in deeltijd of met flexibele werktijden te werken
- 10) Ik heb een voorkeur voor deze regio
- 11) Deze baan kan ik gemakkelijker verenigen met mijn gezinssituatie

op dat de verschillen betrekkelijk klein zijn. De verschillende redenen worden vrijwel even vaak genoemd. Alleen de reden “Ik heb nooit een baan binnen mijn vakgebied verwacht” wordt vaker door afgestudeerden in het WO genoemd dan door afgestudeerden in het HBO.

5.2 Aansluiting in termen van kennis en vaardigheden

Hogescholen en universiteiten hebben als taak studenten optimaal voor te bereiden op de arbeidsmarkt (Ministerie van OCenW, 1999). Studenten dienen na afronding van de opleiding over voldoende relevante kennis en vaardigheden te beschikken om hun functie goed te kunnen uitoefenen. Van belang is dat studenten tijdens de opleiding voldoende training krijgen in relevante kennis en vaardigheden. Verder is belangrijk dat deze kennis en vaardigheden ook daadwerkelijk worden gebruikt in de huidige baan. Daarnaast neemt als gevolg van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen de behoefte aan het opdoen van kennis en vaardigheden na afronden van de opleiding toe. Vanwege bijvoorbeeld technologische vernieuwingen verouderen de kwalificaties van werknemers steeds sneller, waardoor scholing na het afstuderen noodzakelijk is geworden voor een adequate beroepsuitoefening (De Grip, 2000). De behoefte aan ‘een leven lang leren’ is geen luxe maar noodzaak geworden (Ministerie van OCenW, 1999). Het gevolg hiervan is dat hogescholen en universiteiten nog een taak hebben; de opleiding dient een goede basis te bieden voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière.

In deze paragraaf wordt bekeken of studenten uit het hoger onderwijs in Nederland goed op de arbeidsmarkt worden voorbereid door internationale vergelijking van de hierboven geschetste criteria; biedt de opleiding voldoende training in relevante kennis en vaardigheden, in welke mate worden kennis en vaardigheden verkregen tijdens de opleiding in de huidige baan gebruikt, biedt de opleiding een goede basis voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière en in welke mate is de opleiding nuttig geweest voor de huidige werktaken. Verder wordt in deze paragraaf ingegaan op de tevredenheid van afgestudeerden over de opleiding als geheel; bekeken wordt of afgestudeerden - achteraf gezien – voor dezelfde opleiding en dezelfde universiteit zouden kiezen.

Tabel 5.3

Opleiding als basis voor huidige baan voor afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen

Land	Opleiding bood voldoende training in kennis en vaardigheden	Veel gebruik kennis en vaardigheden in de huidige baan	Opleiding goede basis voor ontwikkelen kennis en vaardigheden in latere carrière	Opleiding nuttig voor huidige werktaken
	%	%	%	%
Italië	9	49	49	46
Spanje	11	48	72	55
Frankrijk	11	28	64	41
Oostenrijk	16	55	83	54
Duitsland	8	43	70	44
Nederland	31	51	72	68
Groot Brittannië	27	49	66	49
Finland	17	69	83	75
Zweden	26	63	.	76
Noorwegen	28	74	85	79
Tsjechië	20	55	74	82
Japan	.	22	.	.
Totaal	19	51	72	61
Nederland				
HBO	31	50	69	66
WO	29	53	76	69

. = niet beschikbaar

Training

Hogescholen en universiteiten proberen studenten zo goed mogelijk voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Van belang is dat afgestudeerden voldoende relevante kennis en vaardigheden opdoen tijdens de opleiding. In tabel 5.3 wordt onder meer de mate waarin de opleiding voldoende training in relevante kennis en vaardigheden biedt weergegeven. Opvallend is de bevinding dat nog geen vijfde (19%) van de afgestudeerden in alle landen vindt dat de opleiding voldoende training bood. Wel blijkt dat Nederland het hoogste scoort van alle landen. Van de afgestudeerden in Nederland geeft 31% aan dat de opleiding voldoende training in relevante kennis en vaardigheden bood. Daarnaast laat tabel 5.3 zien dat HBO- en WO-afgestudeerden hier weinig van elkaar verschillen (respectievelijk 32% en 29%). Binnen de onderscheiden opleidingssectoren in het hoger onderwijs in

Nederland geven afgestudeerden Natuurwetenschappen in het HBO (47%) het vaakst aan voldoende relevante kennis en vaardigheden te hebben opgedaan tijdens de opleiding. In het WO geldt dit voor afgestudeerden Gezondheidszorg (48%). Hierin verschilt Nederland van andere landen. In andere landen vinden afgestudeerden Natuurwetenschappen en Gezondheidszorg niet vaker dan gemiddeld dat zij voldoende relevante kennis en vaardigheden hebben opgedaan tijdens de opleiding.

Gebruik in huidige baan

Gedurende de opleiding hebben de afgestudeerden kennis en vaardigheden opgedaan die kunnen worden gebruikt in de huidige functie. Studenten zijn goed voorbereid op de arbeidsmarkt door de hogeschool of universiteit wanneer ze in de huidige baan veel gebruik maken van de tijdens de opleiding verkregen kennis en vaardigheden. Uit tabel 5.3 komt naar voren dat iets meer dan de helft van alle afgestudeerden in de 12 landen veel gebruik maakt van de in de opleiding opgedane kennis en vaardigheden.

Nederlanders maken gemiddeld genomen in de huidige baan even veel gebruik van kennis en vaardigheden verkregen uit de opleiding als afgestudeerden uit andere landen. Afgestudeerden uit Nederland scoren hier ongeveer gelijk aan afgestudeerden uit Italië, Spanje, Oostenrijk, Groot Brittannië en Tsjechië. Afgestudeerden uit Noorwegen maken in de huidige baan het meest gebruik van kennis en vaardigheden uit de opleiding, terwijl afgestudeerden uit Japan hiervan het minst gebruik maken. Daarnaast laat tabel 5.3 zien dat er weinig onderscheid is in de mate van gebruik van deze kennis en vaardigheden in de huidige baan tussen HBO- en WO-afgestudeerden. Afgestudeerden Gezondheidszorg in Nederland en in andere landen blijken het vaakst veel gebruik te maken van kennis en vaardigheden uit de opleiding in de huidige baan.

Opleiding als basis voor 'een leven lang leren'

Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen gaan sneller en worden steeds complexer van aard. Dit heeft tot gevolg dat de behoefte aan 'een leven lang leren' noodzakelijk is geworden. Bieden opleidingen in het hoger onderwijs in Nederland een goede basis voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière? In tabel 5.3 is weergegeven of de opleiding voor afgestudeerden een goede basis is geweest

voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière. Hieruit blijkt dat afgestudeerden uit het hoger onderwijs van verschillende landen niet veel van elkaar verschillen. Alleen onder afgestudeerden uit Italië is dit percentage duidelijk lager dan onder afgestudeerden uit andere landen. Nederland scoort gemiddeld; 72% van de afgestudeerden geeft aan dat de opleiding een goede basis biedt voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière. Wat echter opvalt is dat tabel 5.3 laat zien dat het wetenschappelijk onderwijs beter dan het hoger beroepsonderwijs voorziet in de behoefte aan 'een leven lang leren'; van de WO-afgestudeerden geeft 76% aan dat de opleiding een goede basis biedt voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière, terwijl 69% van de HBO-afgestudeerden dit aangeeft. Overigens geldt ook hier dat binnen de onderscheiden opleidingssectoren in het hoger onderwijs afgestudeerden Natuurwetenschappen in het HBO (90%) en afgestudeerden Gezondheidszorg in het WO (83%) het vaakst aangeven dat de opleiding een goede basis is geweest voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière. Wat dit betreft lijken afgestudeerden uit Nederland op afgestudeerden uit Noorwegen en Zweden.

Opleiding nuttig voor huidige werktaken

Vinden afgestudeerden dat de opleiding nuttig is geweest voor de huidige werktaken? In de laatste kolom van tabel 5.3 is dit weergegeven. Van de afgestudeerden in het hoger onderwijs van alle landen samen geeft 61% aan dat de opleiding inderdaad nuttig is geweest voor de huidige werktaken. Afgestudeerden uit Nederland scoren hier gemiddeld hoger (68%). Dit percentage is in Nederland hoger in vergelijking met alle andere landen, met uitzondering van de Scandinavische landen en Tsjechië. De verschillen tussen afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs zijn hier gering.

Studiekeuze, achteraf bezien

Aan afgestudeerden in het hoger onderwijs is gevraagd of zij – achteraf bezien – opnieuw voor dezelfde opleiding en dezelfde hogeschool of universiteit kiezen. Dit geeft indirect aan in hoeverre afgestudeerden tevreden zijn over de gevolgde opleiding en hogeschool/universiteit. In tabel 5.4 is dit weergegeven.

Tabel 5.4

Studie keuze achteraf bezien voor afgestudeerden in het hoger onderwijs, voor 12 landen

Land	Dezelfde opleiding waarschijnlijk opnieuw kiezen %	Dezelfde hogeschool of universiteit waarschijnlijk opnieuw kiezen %
Italië	80	78
Spanje	82	86
Frankrijk	80	80
Oostenrijk	82	87
Duitsland	81	79
Nederland	83	84
Groot Brittannië	76	81
Finland	84	88
Zweden	80	88
Noorwegen	84	86
Tsjechië	78	77
Japan	72	69
Totaal	80	82
Nederland		
HBO	81	80
WO	84	90

Uit tabel 5.4 blijkt dat het overgrote deel van de afgestudeerden in Nederland tevreden is over de gemaakte keuze in de opleiding en hogeschool/universiteit; het merendeel geeft aan waarschijnlijk opnieuw voor dezelfde opleiding (83%) of hogeschool/universiteit te kiezen (84%). Afgestudeerden in Nederland verschillen hier weinig van andere landen. Opvallend is het verschil tussen afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs als het gaat om de keuze voor de hogeschool/universiteit, achteraf bezien. Afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs geven vaker aan opnieuw voor dezelfde universiteit te kiezen. Waarschijnlijk komt dit omdat in Nederland veel meer hogescholen dan universiteiten zijn. Daarbij is het aanbod van verschillende opleidingen van een universiteit doorgaans veel groter dan van hogescholen. Dit betekent dat wanneer een afgestudeerde aangeeft waarschijnlijk voor een andere opleiding te kiezen de kans groter is dat dit opnieuw dezelfde universiteit is dan de kans dat dit opnieuw dezelfde hogeschool is.

6 Werkoriëntaties, verwachtingen en tevredenheid

In het voorgaande zijn verschillende indicatoren besproken die aangeven op welke wijze de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden in het hoger onderwijs is verlopen. Besproken is onder andere de kans op werk, het uurloon, de werkzekerheid en de aansluiting tussen opleiding en huidige baan. In dit hoofdstuk wordt bekeken welke aspecten van het werk de afgestudeerden zelf belangrijk vinden en of deze zijn terug te vinden in de huidige baan. Daarnaast wordt bekeken hoe tevreden afgestudeerden zijn over de huidige functie. Ten slotte wordt ingegaan op de vraag of de verwachting die afgestudeerden bij aanvang van hun opleiding over de huidige baan hadden is uitgekomen.

6.1 Gewenste en gerealiseerde aspecten van werk

Voor afgestudeerden kunnen verschillende aspecten belangrijk zijn in het werk. Sommige mensen vinden bijvoorbeeld een hoog salaris belangrijk anderen vinden wetenschappelijke verdieping in het werk van belang. In het CHEERS-onderzoek is aan respondenten een lijst met 19 aspecten van het werk voorgelegd. Aan de respondenten is gevraagd hoe belangrijk deze aspecten voor hun persoonlijk zijn, en in welke mate deze aspecten van toepassing zijn op de huidige baan. Geprobeerd is om de 19 aspecten te groeperen. Daarbij zijn de aspecten die enigszins bij elkaar passen in drie groepen onderverdeeld. Overigens is deze indeling alléén gemaakt om de overzichtelijkheid te vergroten. In de figuren 6.1 tot en met 6.3 zijn de aspecten weergegeven voor afgestudeerden in Nederland en het gemiddeld voor afgestudeerden over alle landen (totaal). In deze figuren geeft 'gewenst' aan in welke mate een aspect persoonlijk belangrijk worden gevonden en 'gerealiseerd' geeft aan in welke mate een aspect van toepassing is op de huidige baan van afgestudeerden. In bijlage1 zijn de gegevens over deze aspecten voor alle landen en het HBO en WO weergegeven.

Alles overziend blijkt dat afgestudeerden in Nederland en afgestudeerden in andere landen dezelfde aspecten belangrijk vinden. Belangrijke aspecten voor afgestudeerden in Nederland zijn 'goede sfeer', 'uitdaging', 'afwisseling', 'inbreng van eigen ideeën' en

'mogelijkheden om bij te leren'. De aspecten 'wetenschappelijke verdieping' en 'macht en invloed' worden het minst belangrijk gevonden door afgestudeerden in Nederland. Over het algemeen kan worden gezegd dat de aspecten die belangrijk worden gevonden in het werk door afgestudeerden in Nederland ook vaak worden gerealiseerd. Het gerealiseerde loopt enigszins achter bij het gewenste, maar over de hele linie vertoont Nederland van alle landen – met uitzondering van Zweden - de kleinste discrepanties tussen gewenste en gerealiseerde aspecten (zie bijlage 1).

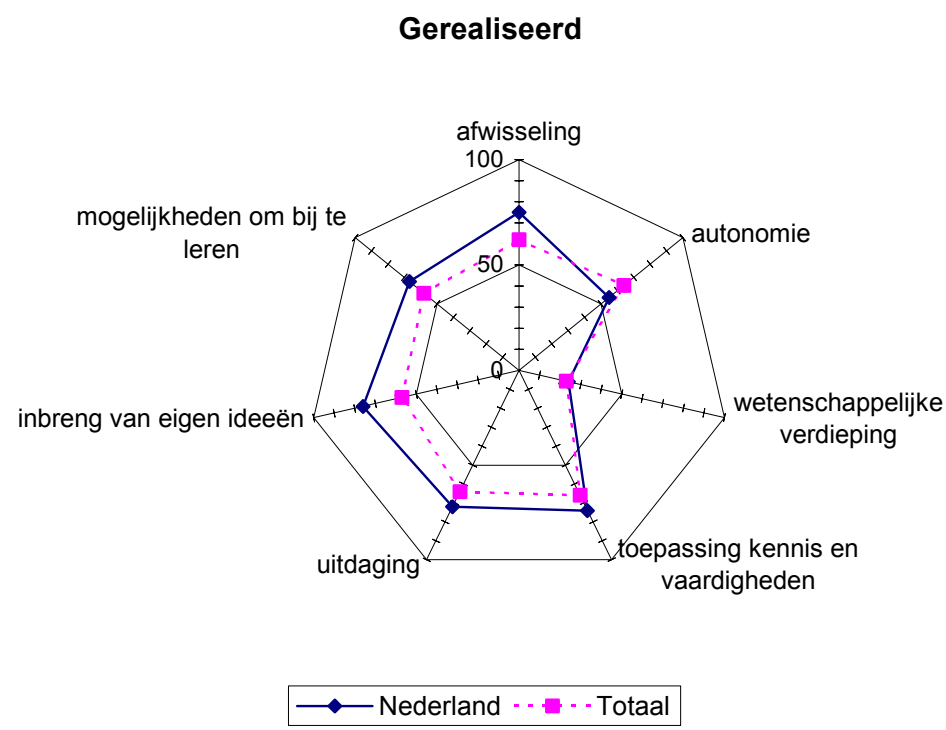
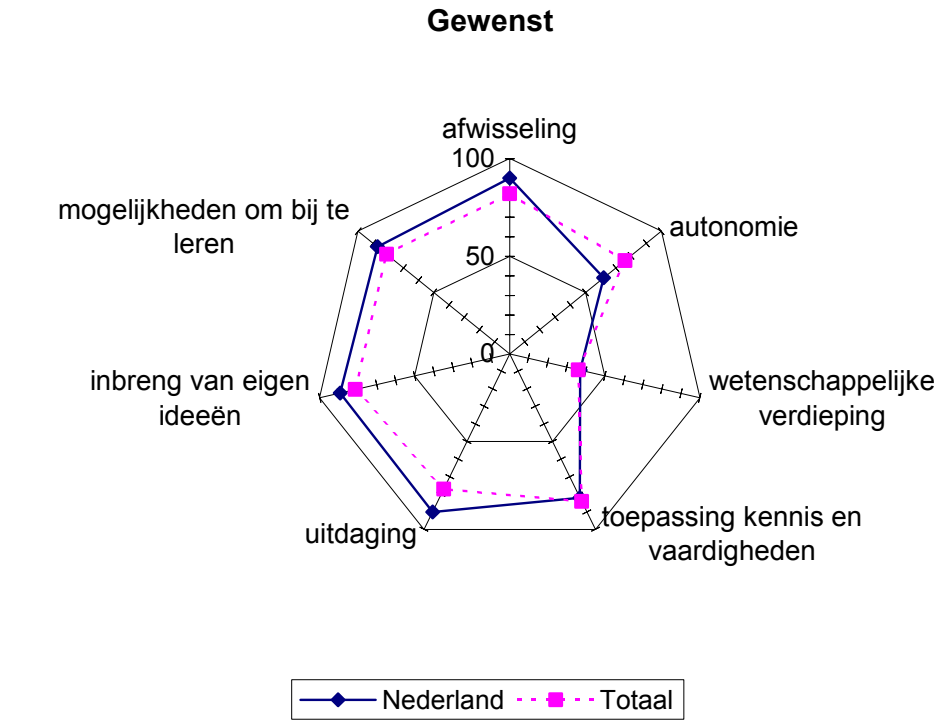
Afgestudeerden in Nederland stellen hogere eisen aan de baan dan afgestudeerden in andere landen. Met name figuur 6.1 laat zien dat voor veel intrinsieke aspecten van werk geldt dat de wensen van afgestudeerden in Nederland hoger liggen dan gemiddeld over alle landen. Uit deze figuur komt naar voren dat Nederlanders in vergelijking met andere landen vooral werkaspecten als 'inbreng van eigen ideeën', 'uitdaging' 'mogelijkheden om bij te leren' en 'afwisseling' belangrijker vinden in de baan dan afgestudeerden uit andere landen. Het aspect 'autonomie' wordt daarentegen door afgestudeerden uit andere veel belangrijker gevonden. Verder laat figuur 6.1 zien dat de verschillende aspecten duidelijk vaker worden gerealiseerd in het werk door afgestudeerden in Nederland. De enige uitzondering is opnieuw het aspect 'autonomie', dit aspect is vaker van toepassing op het werk van afgestudeerden uit andere landen

De aspecten die zijn weergegeven in figuur 6.2 hebben betrekking op de materiele en niet-materiele opbrengsten van werk. Deze aspecten worden door afgestudeerden in het hoger onderwijs van alle landen gemiddeld genomen minder belangrijk gevonden in de baan dan de intrinsieke werkaspecten in figuur 6.1. Blijkbaar wordt minder waarde gehecht aan aspecten als 'leidinggeven/coördinatie', 'sociale status', 'macht en invloed' en 'hoog inkomen'. Deze figuur laat ook zien dat in vergelijking met andere landen vooral afgestudeerden in Nederland minder hoge eisen stellen aan de baan als het gaat om de aspecten 'sociale status' en 'hoog salaris'. Overigens worden de aspecten in figuur 6.2 door afgestudeerden uit Nederland en de andere landen ongeveer even vaak in het werk gerealiseerd. Alleen het aspect 'carrièreperspectieven' is vaker van toepassing op de baan van afgestudeerden in Nederland.

Figuur 6.3 geeft een beeld van de wensen en realisatie met betrekking tot een aantal andere aspecten van werk van afgestudeerden. Deze figuur 6.3 zien dat afgestudeerden in Nederland hogere eisen stellen aan de baan dan afgestudeerden in andere landen als het gaat om 'goede sfeer', 'werken in teamverband', en 'genoeg tijd voor vrijetijdsbeleving'. Nederlandse afgestudeerden vinden daarentegen de aspecten 'baanzekerheid' en 'duidelijk gestructureerde werktaken' minder belangrijk dan afgestudeerden uit andere landen. Verder worden de aspecten 'goede sfeer', 'werken in teamverband', 'vrijetijdsbeleving' en 'maatschappelijk nut' vaker door afgestudeerden uit Nederland in de baan gerealiseerd.

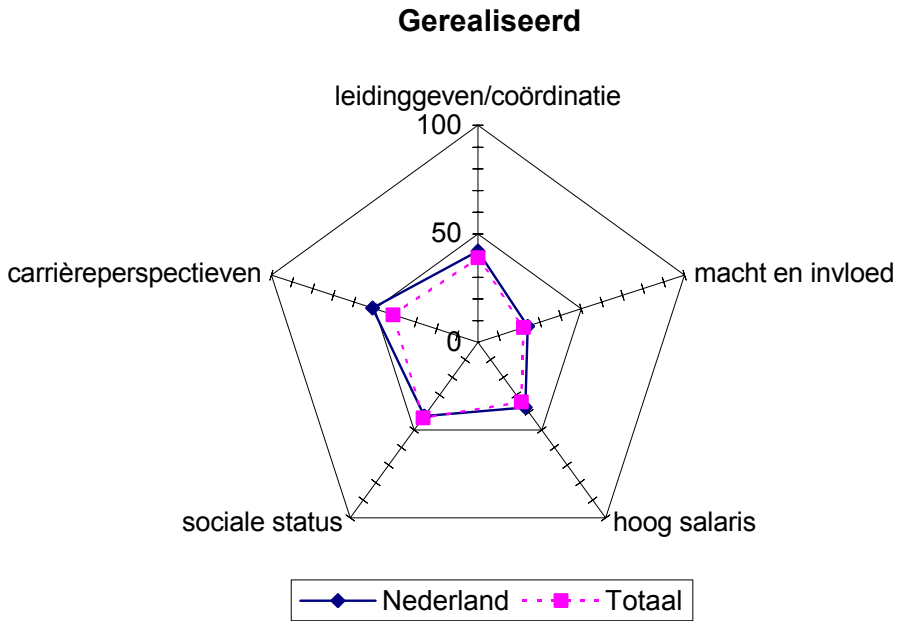
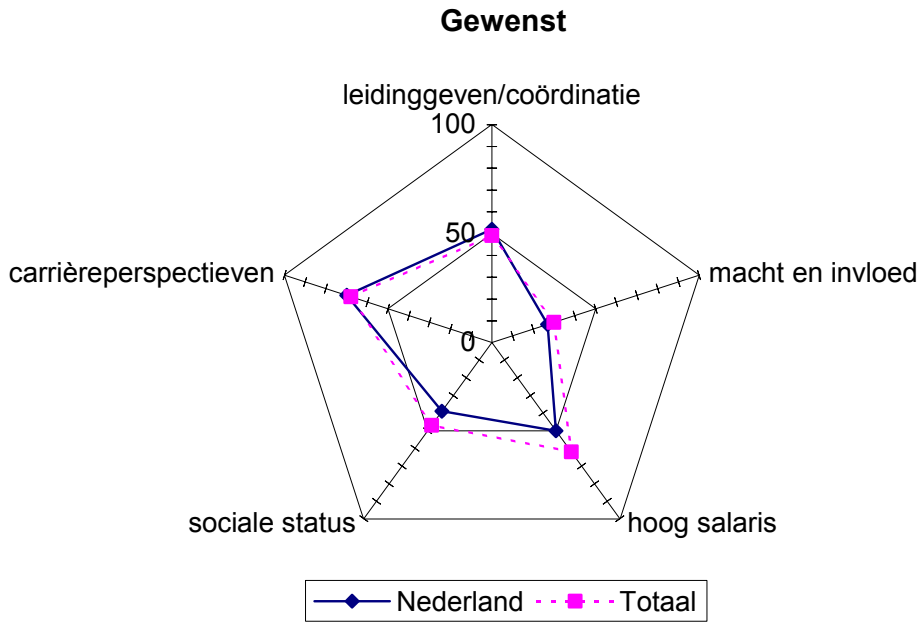
Wanneer het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs in Nederland wordt vergeleken (zie bijlage 1) dan valt op dat bij een aantal aspecten duidelijke verschillen aanwezig zijn. Afgestudeerden in het HBO vinden 'duidelijk gestructureerde werktaken', 'hoog salaris' en 'baanzekerheid' belangrijker dan afgestudeerden in het WO. WO-afgestudeerden hechten daarentegen meer waarde aan 'autonomie' en 'wetenschappelijke verdieping' dan HBO-afgestudeerden.

Figuur 6.1
 Mate waarin aspecten van de baan worden gewenst en gerealiseerd (Nederland en totaal)

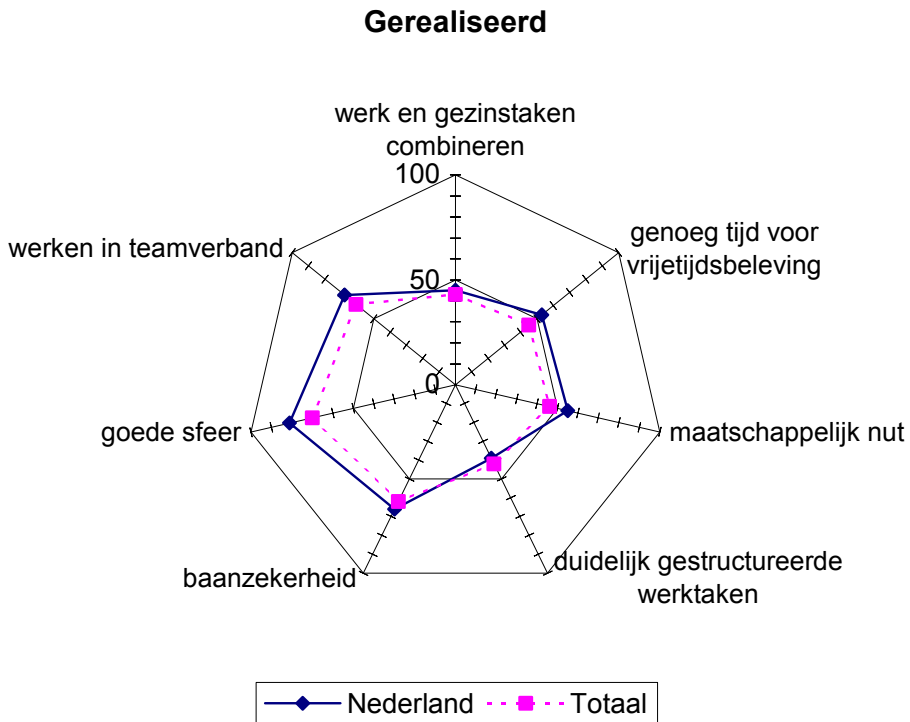
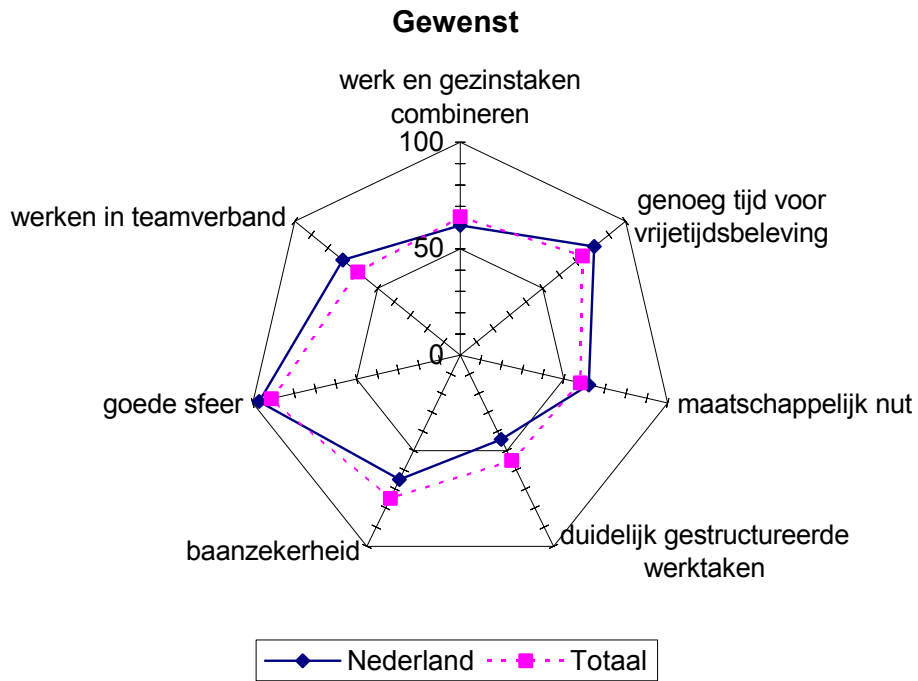

Figuur 6.2

Mate waarin aspecten van de baan worden gewenst en gerealiseerd (Nederland en totaal)

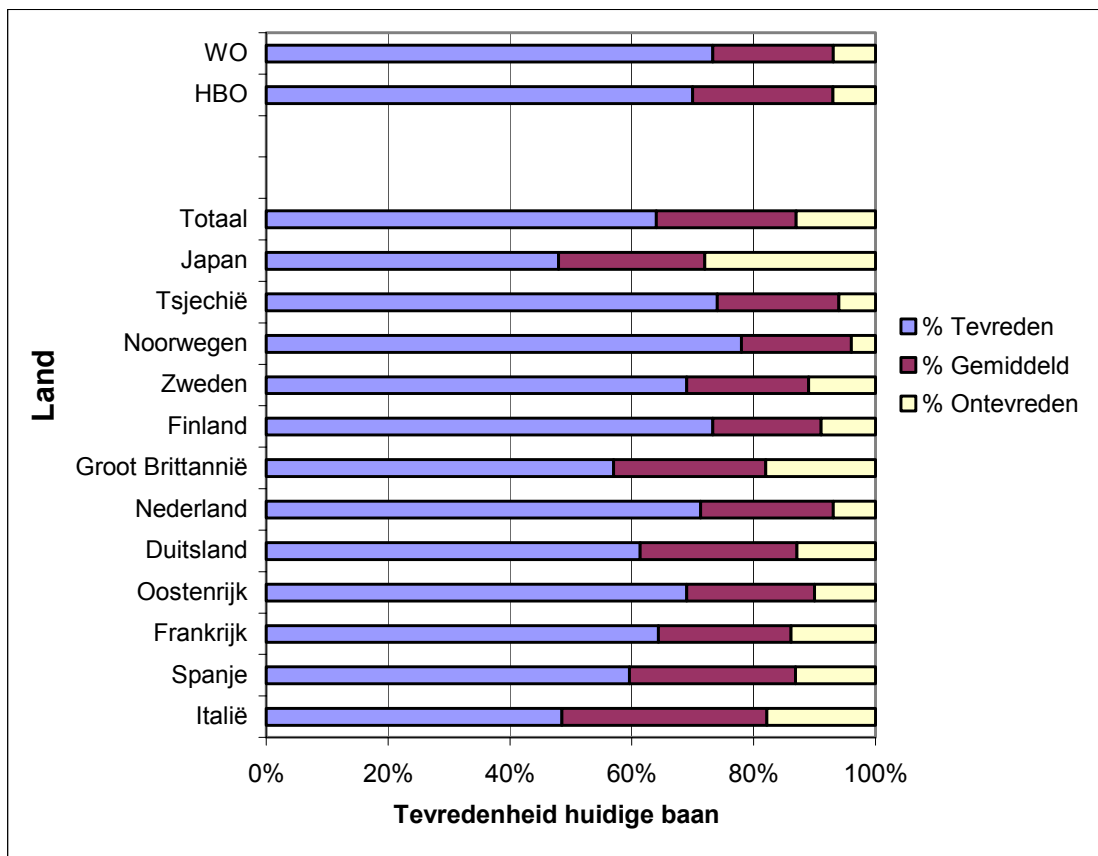
Figuur 6.3
 Mate waarin aspecten van de baan worden gewenst en gerealiseerd (Nederland en totaal)

6.2 Verwachtingen en tevredenheid

Afgestudeerden kunnen in de huidige functie een hoog maandsalaris en een vaste aanstelling hebben, maar de vraag is of ze ook tevreden zijn over de huidige baan. In figuur 6.4 is voor afgestudeerden in het hoger onderwijs de mate van tevredenheid over de huidige baan weergegeven. De mate waarin afgestudeerden uit het hoger onderwijs tevreden zijn over de huidige baan is gemeten met behulp van een vijfpuntschaal, die loopt van '1' (zeer tevreden) tot en met '5' (zeer ontevreden). Figuur 6.4 vermeldt het percentage afgestudeerden dat aangeeft (zeer) tevreden te zijn over de huidige baan (antwoordcategorieën 1 en 2), gemiddeld tevreden te zijn (antwoordcategorie 3) en ontevreden te zijn (antwoordcategorieën 4 en 5).

Figuur 6.4
Tevredenheid over de huidige baan

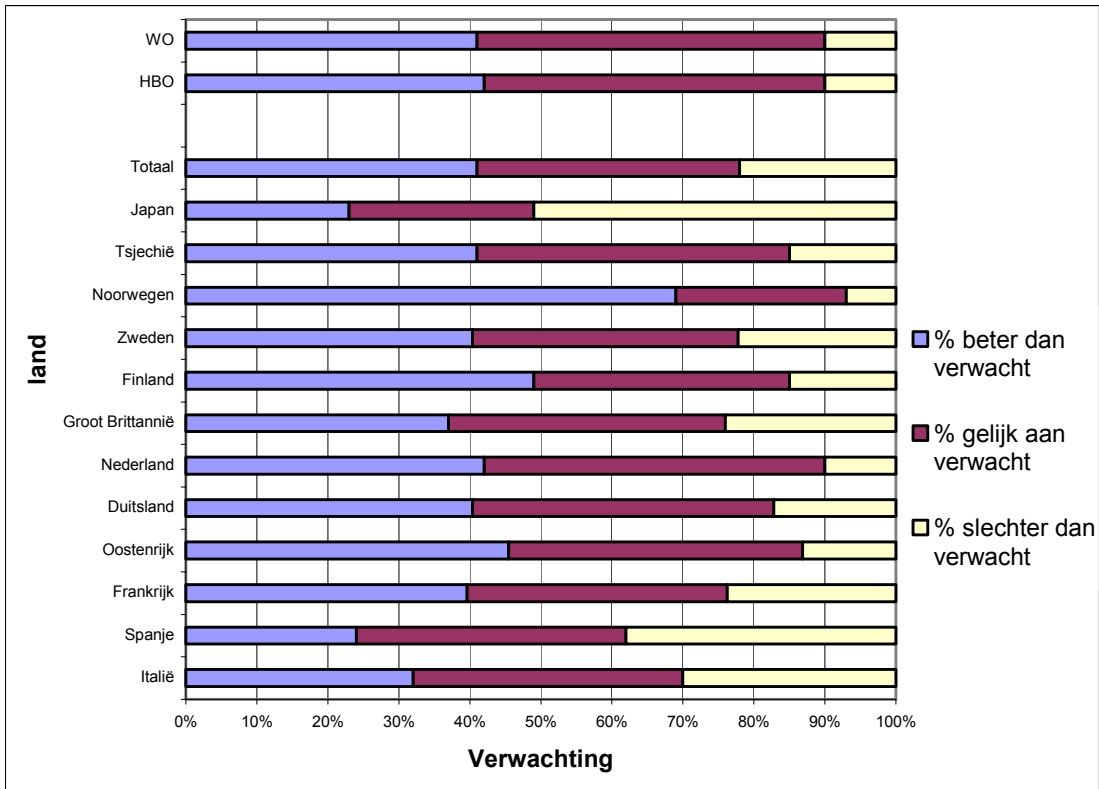

Uit figuur 6.4 blijkt dat afgestudeerden in Nederland doorgaans vaker tevreden zijn (72%) over de huidige baan dan afgestudeerden uit andere landen (64%). Afgestudeerden uit Nederland scoren hier ongeveer gelijk aan afgestudeerden uit de landen Oostenrijk, Finland, Zweden en Tsjechië, en alleen afgestudeerden uit Noorwegen zijn duidelijk meer tevreden dan afgestudeerden uit Nederland. Verder zijn afgestudeerden uit Nederland duidelijk minder vaak ontevreden (7%) dan afgestudeerden uit andere landen (13%). Dit is in lijn met wat in paragraaf 6.1 naar voren is gekomen. Daaruit bleek dat de aspecten die belangrijk worden gevonden in het werk door afgestudeerden in Nederland niet geheel worden gerealiseerd, maar de discrepanties tussen gewenst en gerealiseerd waren in Nederland - met uitzondering van Zweden – gemiddeld genomen het kleinst (zie bijlage 1, tabel 1). Verder laat figuur 6.4 zien dat WO-afgestudeerden vrijwel even tevreden zijn over de huidige baan dan HBO-afgestudeerden. Afgestudeerden Taal en Cultuur blijken in Nederland het minst vaak tevreden te zijn over de huidige functie. Hierin verschilt Nederland niet van de meeste andere landen.

Bij aanvang van een studie hebben studenten een bepaalde verwachting over de baan die zij daarmee na het afstuderen kunnen krijgen. De mate waarin deze verwachting is gerealiseerd in de huidige functie is gemeten met behulp van een vijfpuntschaal, die loopt van '1' (veel beter dan verwacht) tot en met '5' (veel slechter dan verwacht). Figuur 6.5 vermeldt het percentage afgestudeerden dat aangeeft dat de huidige baan beter is dan verwacht (antwoordcategorieën 1 en 2), gelijk is aan verwacht (antwoordcategorie 3) en slechter dan verwacht (antwoordcategorieën 4 en 5). Uit deze figuur blijkt dat de verwachting die afgestudeerden over de huidige baan bij aanvang van de studie hebben in Nederland het vaakst uitkomt. De huidige baan is voor afgestudeerden in Nederland namelijk het vaakst gelijk aan verwacht. Daarnaast valt op dat in Nederland maar een relatief klein deel van de afgestudeerden (10%) aangeeft dat de verwachting over de huidige functie bij aanvang van de studie slechter is dan verwacht. In Japan blijken afgestudeerden veruit het vaakst een baan te hebben die slechter is dan verwacht (51%). De verwachting over de huidige functie blijkt voor afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs niet van elkaar te verschillen.

Figuur 6.5

De mate waarin verwachting bij aanvang van de studie is gerealiseerd in de huidige baan

7 Determinanten van de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden

In dit rapport zijn voor 12 landen een aantal aspecten van het hoger onderwijs besproken, zoals de onderwijsloopbaan, buitenlandervaring en talenkennis van afgestudeerden en de leeraspecten in de opleiding. Vervolgens is ingegaan op de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden. Bekeken zijn een aantal kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden drie jaar na afstuderen. In dit hoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre en op welke manier de kenmerken van de opleiding de huidige situatie en verdere ontwikkelingsmogelijkheden van afgestudeerden op de arbeidsmarkt beïnvloeden.

Hoewel het aannemelijk is dat de ervaringen die mensen hebben opgedaan tijdens de opleiding van invloed zijn op het verloop van hun verdere loopbaan, is in veel gevallen niet op voorhand duidelijk op welke wijze dit zal gebeuren. Bijvoorbeeld, een studievertraging kan een indicatie vormen dat iemand slechts met moeite de studie heeft weten af te ronden, en dus een negatieve uitwerking hebben op de opbrengsten die hij of zij op de arbeidsmarkt weet te bereiken. Het kan echter ook betekenen dat iemand zich meer tijd heeft willen gunnen om in de stof te verdiepen en/ of om meer ervaringen op te doen buiten de studie om. In dat geval zal een langere studieduur eerder een positief effect op de bereikte arbeidsmarktpositie hebben. Op soortgelijke wijze kan een langer dan normale wekelijkse tijdsbesteding aan de studie zowel een positief als een compenserende karakter hebben.

In de volgende paragraaf wordt gekeken in hoeverre onderwijskenmerken van invloed zijn op het uurloon van afgestudeerden in Nederland en in de andere 11 landen. Vervolgens wordt in paragraaf 7.2 nagegaan wat het effect is van dezelfde onderwijskenmerken op de subjectieve beoordeling van afgestudeerden van de aansluiting tussen de opleiding en het werk. Eerst komt de beoordeling van het nut van de opleiding voor de huidige baan aan de orde, en vervolgens de mate waarin men vindt dat de opleiding een goede basis bood voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden.

7.1 Determinanten van het uurloon

Afgestudeerden in Nederland

Om meer zicht te krijgen op de relatie tussen kenmerken van het hoger onderwijs en arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden in Nederland is een lineaire regressie-analyse uitgevoerd. Op deze manier kan worden bekeken wat de effecten zijn van de verschillende kenmerken van de opleiding op de arbeidsmarktpositie van Nederlandse afgestudeerden, gecontroleerd voor de andere kenmerken. Als indicator voor de arbeidsmarktpositie hebben we het bruto uurloon genomen: deze is dus de afhankelijke variabele in de regressie vergelijking. Als onafhankelijke variabelen hebben we vrijwel alle kenmerken van de opleiding uit het tweede hoofdstuk meegenomen. Dit zijn tijdsbesteding aan activiteiten tijdens de studie, buitenlandervaring, talenkennis, leeraspecten en studieduur (hier als studievertraging die is opgelopen tijdens de opleiding). Als controlevariabelen zijn opleidingssector/niveau, sekse, leeftijd, opleidingsniveau van de ouders opgenomen. Tabel 7.1 geeft de resultaten van deze regressieanalyse voor Nederland.

Uit tabel 7.1 komt verassend naar voren dat naast de controlevariabelen opleidingssector/niveau en leeftijd alleen “betaald werk tijdens de studie” een significant effect laat zien. De overige onderwijskenmerken hebben geen significant effect op het bruto uurloon van afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland. De leeftijd van een afgestudeerde laat een positief effect zien op het bruto uurloon. Dit resultaat is consistent met vrijwel alle andere onderzoeken naar de determinanten van lonen, en betekent dat afgestudeerden met een hogere leeftijd een hoger bruto uurloon hebben. Ook de bevinding dat “betaald werk tijdens de studie” een positief effect heeft op uurloon is weinig verassend, en bevestigt ook de resultaten uit eerdere onderzoek (zie bijvoorbeeld VSNU, 2000). De effecten van opleidingssector/niveau in tabel 7.1 zijn in sterke mate bepaald door de keuze van referentiecategorie, in dit geval de sector WO Taal & Cultuur. Wat in ieder geval naar voren komt is de relatief zwakke positie van deze referentiecategorie zelf: afgestudeerden van deze WO-sector verdienen niet significant meer dan afgestudeerden van alle HBO-sectoren. Ook de afgestudeerden van de WO-sector Sociale en

Economische Wetenschappen blijken relatief weinig te verdienen. WO Bedrijfskunde vertoont de hoogste uurlonen van alle sectoren. Binnen het HBO springt de sector Informatica uit met een relatief hoge inkomenspositie.

Opmerkelijk is dat uit tabel 7.1 blijkt dat andere kenmerken als talenkennis, tijd besteed aan de studie en extra-curriculaire activiteiten, buitenlandervaring en de leeraspecten in de opleiding geen effect hebben op het bruto uurloon van afgestudeerden. Verwacht mag worden dat bijvoorbeeld buitenlandervaring en talenkennis die afgestudeerden tijdens de opleiding hebben opgedaan van invloed is op de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden. Te meer omdat in Nederland internationalisering van het onderwijs hoog op de agenda staat van de instellingen in het hoger onderwijs. In het hoger onderwijs vormt de internationale oriëntatie van studenten een belangrijker onderdeel van de studie. Dit is ook uit paragraaf 2.3 naar voren gekomen. Afgestudeerden in Nederland scoren op deze kenmerken zeer hoog; afgestudeerden in Nederland hebben veel meer buitenlandervaring opgedaan en hebben gemiddeld een betere talenkennis dan afgestudeerden uit andere landen. Dat tabel 7.1 laat zien dat deze kenmerken over de hele linie niet van invloed zijn op het bruto uurloon betekent echter niet dat het zinloos is om ervaring op te doen in het buitenland of dat talenkennis op de arbeidsmarkt niet wordt vereist. Aannemelijk is dat talenkennis en opgedane buitenlandervaring in het werk voor specifieke groepen of op individueel niveau van groot belang is. Voor deze afgestudeerden is internationale oriëntatie tijdens de opleiding en een goede talenkennis dan zeer zinvol.

Het is natuurlijk denkbaar dat de effecten van kenmerken van het onderwijs en van de onderwijsloopbaan niet via de beloning maar eerder via andere kenmerken van werk tot uitdrukking komen. Om dit na te gaan is naast het bruto uurloon ook een andere indicator van de arbeidsmarktpositie geanalyseerd: de kans op een vaste aanstelling. Deze analyse leverde echter ongeveer vergelijkbare resultaten op. Naast significante effecten van enkele opleidingssectoren heeft “betaald werk tijdens de studie” hier opnieuw een positief effect op de kans op een vaste aanstelling. Dit betekent dat afgestudeerden die veel betaald werk hebben verricht tijdens de studietijd een grotere kans hebben op een vaste aanstelling dan afgestudeerden die weinig betaald werk hebben verricht. Daarnaast laat “Franse taal” hier een negatief effect zien. Afgestudeerden die de Franse taal beter

beheersen hebben vreemd genoeg minder vaak een vaste aanstelling dan afgestudeerden die de Franse taal minder goed beheersen. Omdat de uitkomsten van deze analyses verder nauwelijks verschillen van die van uurloon zijn deze hier niet in tabelvorm gepresenteerd.

Tabel 7.1

Resultaten van lineaire regressie-analyse van het bruto uurloon (log): ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten

	Bruto uurloon	S.E
Constante	2,315*	0,082
<i>Opleidingssector</i>		
HBO Taal & Cultuur	-0,089	0,036
HBO Sociale Studies	-0,033	0,059
HBO Economische en commerciële studies	-0,022	0,034
HBO Informatica	0,126	0,049
HBO Techniek	-0,012	0,037
HBO Gezondheidszorg	-0,061	0,037
WO Taal & Cultuur	ref.cat.	
WO Sociale en Economische Wetenschappen	0,087	0,036
WO Bedrijfskunde	0,250*	0,038
WO Rechten	0,128*	0,040
WO Natuurwetenschappen	0,127*	0,045
WO Techniek	0,164*	0,042
WO Gezondheidszorg	0,131*	0,039
<i>Sekse</i>		
Man	ref.cat.	
Vrouw	-0,027	0,015
Opleidingsniveau ouders	0,009	0,014
Leeftijd	0,006*	0,002
<i>Feitelijke studieduur</i>		
Minder dan vereiste duur	-0,037	0,030
Gelijk aan vereiste duur	ref.cat	
0-2 jaar vertraging	-0,020	0,017
Meer dan 2 jaar vertraging	-0,031	0,021

Tabel 7.1 (vervolg)

Resultaten van lineaire regressie-analyse van het bruto uurloon (log): ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten

	Bruto uurloon	S.E
Constante	2,315*	0,082
<i>Tijdsbesteding tijdens de studie</i>		
Studie	-0,001	0,001
Extra-curriculaire activiteiten	0,001	0,001
Betaald werk	0,004*	0,001
Buitenlandervaring	-0,024	0,015
<i>Talenkennis</i>		
Engels	-0,054	0,032
Duits	0,013	0,015
Frans	-0,016	0,017
<i>Leeraspecten</i>		
Zelfstandig leren	-0,016	0,015
Probleemgestuurd/projectonderwijs	-0,006	0,016
Feiten en instrumentele kennis	0,026	0,014
Attitudes/sociaal-communicatieve vaardigheden	-0,001	0,016
Theorieën, concepten en paradigma's	0,014	0,015
Opdoen van werkervaring	0,020	0,016
Aangepaste R kwadraat	0,10	
F-waarde	9,26*	
Vrijheidsgraden	31	
N	2.222	

* = significant op 1%-niveau ; ref. cat. = referentiecategorie

Afgestudeerden in andere landen

Een belangrijke vraag is in hoeverre de resultaten voor Nederland overeenkomen met die voor andere landen. Is het ontbreken van effecten van onderwijservaringen op de bereikte arbeidsmarktpositie typisch Nederlands, of is dit een meer algemeen verschijnsel? Om te achterhalen of de effecten van kenmerken van de opleiding op de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden in andere landen vergelijkbaar zijn met Nederland zijn ook voor de andere

landen⁴ regressie analyses uitgevoerd met het bruto uurloon als afhankelijke variabele. De belangrijkste resultaten worden in tabel 7.2 gegeven. In deze tabel is voor ieder land weergegeven of een kenmerk van de opleiding een significant effect heeft op het bruto uurloon, en zo ja of dit een positief danwel negatief effect is. Om ruimte te besparen zijn de effecten van de controlevariabelen in tabel 7.2 niet weergegeven.

Uit deze tabel blijkt dat ook voor de meeste andere landen geldt dat maar een beperkt aantal kenmerken van de opleiding een effect laten zien op het bruto uurloon. In de meeste andere landen geldt dat afgestudeerden die tijdens de opleiding veel betaald werk hebben verricht doorgaans een hoger bruto uurloon hebben dan afgestudeerden die weinig betaald werk hebben verricht. Daarnaast zijn er enkele verschillen met Nederland. In tegenstelling tot Nederland heeft studievertraging in Spanje en Duitsland een effect op het bruto uurloon. In Spanje hebben afgestudeerden die studievertraging hebben opgelopen gemiddeld een lager bruto uurloon dan afgestudeerden die geen vertraging tijdens de studie hebben opgelopen. Blijkbaar wordt in dat land een studievertraging door werkgevers vaker als een negatief dan als een positief signaal opgevat. Voor Duitsland geldt daarentegen dat afgestudeerden die meer dan twee jaar studievertraging hebben opgelopen juist een hoger bruto uurloon hebben. Verder heeft in Groot Brittannië en Japan “tijd besteed aan de studie” een negatief effect op het bruto uurloon. Dit betekent dat in deze landen afgestudeerden die meer tijd per week besteden aan de studie een lager bruto uurloon hebben dan degenen die minder tijd aan de studie besteden. Dit op het eerste gezicht vreemde resultaat kan wellicht worden verklaard door het feit dat betere studenten - die later ook meer gaan verdienen - minder tijd nodig hebben om dezelfde stof te leren dan minder begaafde studenten. Vreemder is de bevinding dat afgestudeerden in Frankrijk die relatief veel tijd hebben besteed aan extra-curriculaire activiteiten tijdens de studie minder verdienen dan afgestudeerden die daaraan minder tijd hebben besteed.

---

4. Voor Zweden en Tsjechië is geen analyse uitgevoerd omdat een aantal data voor deze landen niet beschikbaar zijn.

Tabel 7.2 (vervolg)
 Determinanten van het uurloon van afgestudeerden in 10 landen*

Land	Italië	Spanje	Frankrijk	Oostenrijk	Duitsland	Nederland	Groot Brittannië	Finland	Noor- wegen	Japan
<i>Leeraspecten</i>										
Zelfstandig leren										
Probleemgestuurd/projectonderwijs										
Feiten en instrumentele kennis										
Attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden									-	
Theorieën, concepten en paradigma's							+			
Opdoen van werkervaring							+			

* + = positief effect, - = negatief effect (significant op 1%-niveau), niet beschikbaar voor Zweden en Tsjechië, grijs = niet meegenomen in de analyse

In Spanje laat ‘buitenlandervaring’ een positief effect zien op het bruto uurloon. Afgestudeerden in Spanje die buitenlandervaring hebben opgedaan tijdens de opleiding hebben een hoger bruto uurloon dan afgestudeerden die geen buitenlandervaring hebben opgedaan. In Japan kan de talenkennis van afgestudeerden van invloed zijn op het bruto uurloon. Naar voren komt dat afgestudeerden in Japan die de Engelse taal voldoende tot goed beheersen om teksten te lezen en/ of teksten te schrijven een hoger bruto uurloon hebben dan diegenen die de engelse taal minder goed beheersen.

Verder blijken leeraspecten in Groot Brittannië en Noorwegen van invloed te zijn op het bruto uurloon. Voor Groot Brittannië geldt dat de leeraspecten “theorieën, concepten en paradigma’s” en “opdoen van werkervaring” een positief effect hebben op het bruto uurloon van afgestudeerden. Dit betekent dat afgestudeerden in Groot Brittannië die aangeven dat deze leeraspecten tijdens de opleiding worden benadrukt een hoger bruto uurloon hebben dan afgestudeerden die dit niet aangeven. In Noorwegen heeft het leeraspect “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” een negatief effect op het bruto uurloon. Afgestudeerden in Noorwegen die aangeven dat tijdens de opleiding dit leeraspect wordt benadrukt hebben een lager bruto uurloon dan afgestudeerden die dit niet aangeven.

Geconcludeerd kan worden dat voor het hoger onderwijs in Nederland geldt dat kenmerken van de opleiding als talenkennis, tijd besteed aan de studie, tijd besteed aan extra-curriculaire activiteiten, buitenlandervaring en leeraspecten in de opleiding geen invloed hebben op de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden. Dit is in tegenstelling tot wat mag worden verwacht. Ook in andere landen geldt dat de meeste kenmerken van de opleiding geen invloed hebben op het bruto uurloon van afgestudeerden. In een aantal landen vertoont een (beperkt) aantal kenmerken wel een effect.

7.2 Determinanten van kwalitatieve aspecten van de arbeidsmarktpositie

In het voorgaande is het bruto uurloon gebruikt als indicator voor de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden. Hieruit bleek dat - zowel in Nederland als in andere landen - opleidingskenmerken weinig effect hadden op uurloon. Het bruto uurloon is vooral een

kwantitatief aspect van de arbeidsmarktpositie. Om een vollediger beeld te krijgen van de relatie tussen kenmerken van het onderwijs en de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden is het goed om ook een meer kwalitatief aspect van de arbeidsmarktpositie te bekijken. Daarvoor zijn twee indicatoren die betrekking hebben op de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en huidige functie in termen van kennis en vaardigheden genomen. Deze zijn de vragen die betrekking hebben op de mate waarin de opleiding nuttig is geweest voor de huidige werktaken, en op de mate waarin de opleiding een goede basis bood voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière (zie paragraaf 5.2). Gekozen is voor deze twee indicatoren omdat op deze manier kan worden bekeken welke kenmerken van de opleiding op dit moment en welke kenmerken van de opleiding op de langere termijn nuttig kunnen zijn voor het werk.

Twee logistische regressie analyses zijn uitgevoerd. De eerste analyse heeft betrekking op “de mate waarin de opleiding nuttig is geweest voor de huidige werktaken”. Dezelfde verklarende variabelen die bij de analyse van het bruto uurloon zijn meegenomen zijn ook in deze analyse opgenomen. In tabel 7.3 zijn de belangrijkste resultaten van deze analyse weergegeven voor Nederland en 8 andere landen. Ook in deze tabel is voor de verschillende landen weergegeven of een kenmerk van de opleiding een significant effect heeft, en zo ja of dit een positief danwel negatief effect is.

Uit tabel 7.3 komt naar voren dat in Nederland alleen de leeraspecten een significant effect laten zien op de mate waarin de opleiding nuttig is voor de huidige werktaken. Deze leeraspecten zijn “zelfstandig leren”, “feiten en instrumentele kennis”, “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” en “opdoen van werkervaring”. Voor deze vier leeraspecten geldt dat er een positieve samenhang is tussen de mate waarin de leeraspecten worden benadrukt in de opleiding en de mate waarin de opleiding nuttig is voor de huidige werktaken. Er is echter geen relatie tussen de leeraspecten “probleemgestuurd/projectonderwijs” en “theorieën, concepten en paradigma’s” en de mate waarin de opleiding nuttig is voor de huidige werktaken.

Tabel 7.3 (vervolg)

Determinanten van antwoorden op de vraag "In welke mate is uw opleiding nuttig geweest als voorbereiding op uw huidige werktaken?" (antwoorden "nuttig" en "zeer nuttig") van afgestudeerden in 9 landen*

Land	Italië	Spanje	Frankrijk	Oostenrijk	Duitsland	Nederland	Groot Britannië	Finland	Noorwege n
<i>Leeraspecten</i>									
Zelfstandig leren			+		+	+			+
Probleemgestuurd/projectonderwijs		+	+		+		+		
Feiten en instrumentele kennis	+	+	+		+	+	+	+	
Attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden			+	+		+	+	+	
Theorieën, concepten en paradigma's							+		
Opdoen van werkervaring			+	+	+	+	+	+	+

* + = positief effect, - = negatief effect (significant op 1%-niveau), niet beschikbaar voor Zweden, Tsjechië en Japan, grijs = niet meegenomen in de analyse

Uit tabel 7.3 blijkt dat ook in de andere landen vooral de leeraspecten van invloed zijn op de mate waarin de opleiding nuttig is voor de huidige werktaken. Wat dit betreft verschilt Nederland niet van andere landen. Bovendien hebben in veel andere landen de leeraspecten “zelfstandig leren”, “feiten en instrumentele kennis”, “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” en “opdoen van werkervaring” een positief significant effect. Daarnaast zijn er in tegenstelling tot Nederland een aantal landen (Spanje, Frankrijk, Duitsland en Groot Brittannië) waar “probleemgestuurd/projectgestuurd onderwijs” van invloed is op de mate waarin de opleiding nuttig is voor de huidige werktaken. Alleen in Groot Brittannië heeft het leeraspect “theorieën, concepten en paradigma’s” een positief effect op het gepercipieerd nut van de opleiding voor de huidige werktaken. Dit is verassend in het licht van mate waarin dit leeraspect in alle landen wordt benadrukt (zie tabel 2.6).

Hogescholen en universiteiten hebben als taak studenten optimaal voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Studenten dienen na afronding van de opleiding over voldoende relevante kennis en vaardigheden te beschikken om hun functie goed te kunnen uitoefenen. Een opleiding dient echter niet alleen nuttig te zijn voor werktaken op dit moment. De opleiding dient ook een goede basis te zijn voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière. Vanwege bijvoorbeeld technologische vernieuwingen kunnen de kwalificaties van werknemers verouderen, waardoor scholing na het afstuderen noodzakelijk is geworden voor een adequate beroepsuitoefening. Om na te gaan welke kenmerken van de opleiding van belang zijn voor toekomstige werktaken is vervolgens een logistische regressie analyse uitgevoerd met “de mate waarin de opleiding een goede basis biedt voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière” als afhankelijke variabele. Tabel 7.4 geeft hiervan de belangrijkste resultaten weer.

Tabel 7.4 laat voor Nederland opnieuw alleen bij de leeraspecten significante effecten zien. Dit zijn “zelfstandig leren”, “probleemgestuurd/projectonderwijs”, en “opdoen van werkervaring”. De effecten zijn allen positief. Dit betekent dat opleidingen die deze leeraspecten benadrukken de afgestudeerden vaker een goede basis bieden voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de latere carrière dan opleidingen die dit in mindere mate doen. Interessant is de bevinding dat “probleemgestuurd/projectonderwijs”

in Nederland alleen een effect heeft op de ontwikkeling van kennis en vaardigheden op de langere termijn, en niet op het gepercipieerd nut van de opleiding voor de huidige werktaken. Dit lijkt erop te wijzen dat deze vorm van onderwijs eerder bevorderend is voor het leervermogen dan voor de directe inzetbaarheid van afgestudeerden. Daarentegen hebben “feiten en instrumentele kennis” en “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” een significant effect op de huidige situatie, maar niet op de verdere ontwikkeling van kennis en vaardigheden. Dit suggereert dat deze aspecten vooral belangrijk zijn voor de directe inzetbaarheid van afgestudeerden, en minder voor hun leervermogen.

Ook voor de andere landen geldt, met uitzondering van Duitsland, dat alleen de leeraspecten van invloed zijn op de mate waarin de opleiding nuttig is geweest voor het werk op de langere termijn. Nederland verschilt hier van de meeste andere landen aangezien de effecten van de leeraspecten in Nederland maar voor een deel overeenkomen met die van andere landen. In veel andere landen hebben bijvoorbeeld de aspecten “feiten en instrumentele kennis” en “theorieën, concepten en paradigma’s” in tegenstelling tot in Nederland wel een positief effect.

Tabel 7.4 (vervolg)

Determinanten van antwoorden ("eens" en "helemaal eens") op de uitspraak "Mijn opleiding bood een goede basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden in latere carrière" van afgestudeerden in 9 landen*

Land	Italië	Spanje	Frankrijk	Oostenrijk	Duitsland	Nederland	Groot Britannië	Finland	Noorwege n
<i>Leeraspecten</i>									
Zelfstandig leren		+		+	+	+			
Probleemgestuurd/projectonderwijs		+	+		+	+			
Feiten en instrumentele kennis	+				+		+		+
Attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden			+						
Theorieën, concepten en paradigma's			+				+	+	+
Opdoen van werkervaring						+			

* + = positief effect, - = negatief effect (significant op 1%-niveau), niet beschikbaar voor Zweden, Tsjechië en Japan, grijs = niet meegenomen in de analyse

8 Conclusie

Door de transitie van opleiding naar werk van afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland in een internationaal perspectief te plaatsen kan worden aangegeven waar de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden in Nederland verschilt van of overeenkomt met de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden uit andere landen. Op deze manier kan een oordeel worden gegeven over de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland.

De vergelijking van afgestudeerden in Nederland met afgestudeerden uit andere landen laat zien dat de onderwijsloopbaan enigszins verschilt. Afgestudeerden uit het hoger onderwijs in Nederland hebben tijdens de opleiding gemiddeld meer buitenlandervaring en stage-ervaring opgedaan en beschikken over een betere talenkennis dan afgestudeerden uit andere landen. Met name afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs hebben veel buitenlandervaring opgedaan. Verder blijkt dat de studielast van opleidingen in het hoger onderwijs in Nederland weinig verschilt van opleidingen uit andere landen die qua eindniveau gelijk zijn; afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland besteden bijna even veel tijd per week aan de studie als afgestudeerden uit andere landen. Bovendien ligt de gemiddelde studieduur (in jaren) van afgestudeerden iets onder het gemiddelde van die van afgestudeerden uit andere landen. Overigens besteden afgestudeerden in Nederland de tijd tijdens de studie op een andere wijze dan afgestudeerden uit andere landen. Nederlandse afgestudeerden - met name van het wetenschappelijke onderwijs - besteden meer tijd per week aan extra-curriculaire activiteiten en betaald werk dan afgestudeerden in andere landen.

Kenmerkend voor het Nederlands onderwijsstelsel is het zogeheten binaire stelsel met een scheiding in HBO- en WO-opleidingen. Het hoger beroepsonderwijs is met name op de beroepspraktijk georiënteerd, terwijl het wetenschappelijk onderwijs – dat wordt gekenmerkt door de verwevenheid van onderwijs met het onderzoek – zich meer oriënteert op een brede academische vorming van studenten. Het Nederlandse onderwijsstelsel is wat dit betreft vrij uniek. Vergelijking van het Nederlands hoger onderwijs met het hoger onderwijs in andere landen aan de hand van drie dimensies (de vorm, de inhoud en het doel van het onderwijs) laat ook verschillen zien. Het Nederlands

onderwijs wordt meer dan andere landen gekenmerkt door een studentgecentreerde vorm van onderwijs waarbij “zelfstandig leren” belangrijk wordt gevonden. Ook de inhoud van het onderwijs in Nederland verschilt van andere landen. In vergelijking met andere landen worden “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” in Nederland veel meer benadrukt in de opleiding. Ten slotte blijkt het doel van de opleiding in het hoger onderwijs te verschillen voor Nederland en de andere landen. In het hoger onderwijs in Nederland wordt “opdoen van werkervaring” veel belangrijker gevonden dan in andere landen. Het leeraspect “theorieën, concepten en paradigma’s” wordt in andere landen meer dan in Nederland benadrukt in het hoger onderwijs. Daarnaast geldt voor Nederland dat in het hoger beroepsonderwijs de leeraspecten “opdoen van werkervaring” en “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” veel meer worden benadrukt dan in het wetenschappelijk onderwijs. In het wetenschappelijk onderwijs worden de leeraspecten “zelfstandig leren” en “theorieën, concepten en paradigma’s” belangrijker gevonden.

Na het behalen van het diploma gaat het merendeel van de afgestudeerden in het hoger onderwijs op zoek naar een baan. Het “zoeken naar werk” van afgestudeerden uit het hoger onderwijs in Nederland verschilt van afgestudeerden uit andere landen. Afgestudeerden in Nederland gaan doorgaans vaker rond het tijdstip van afstuderen en minder vaak vóór of na het afstuderen op zoek naar een baan dan afgestudeerden uit andere landen. Daarnaast vinden ze veel vaker door middel van het uitzendbureau een baan.

De vergelijking van een aantal kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden uit Nederland en de andere landen drie jaar na afstuderen laat vervolgens enkele interessante verschillen zien. Afgestudeerden uit Nederland hebben vaker werk dan afgestudeerden uit andere landen. Nederlandse afgestudeerden die een baan hebben gevonden verdienen gemiddeld minder (niet gecorrigeerd voor verschillen in koopkracht tussen landen) dan afgestudeerden uit andere landen en hebben minder vaak nevenfuncties. Daarnaast is naar voren gekomen dat afgestudeerden uit Nederland ook na het afstuderen meer op het buitenland zijn georiënteerd dan afgestudeerden uit andere landen. Afgestudeerden uit Nederland hebben gemiddeld vaker overwogen om na het afstuderen te gaan werken in het

buitenland, vaker actief gezocht naar werk in het buitenland en vaker een baan aangeboden gekregen in het buitenland dan afgestudeerden uit andere landen. Verder hebben Nederlandse afgestudeerden in de huidige baan meer contact met buitenlandse klanten of werkrelaties in een vreemde taal dan afgestudeerden uit andere landen.

Nederlandse afgestudeerden zijn meer tevreden over de huidige baan dan afgestudeerden in de meeste andere landen. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het gegeven dat voor afgestudeerden in Nederland aspecten van het werk die belangrijk worden gevonden ook vaak worden gerealiseerd. De wensen van afgestudeerden uit Nederland worden gemiddeld vaker gerealiseerd, ondanks dat afgestudeerden uit Nederland hogere eisen stellen aan de baan dan afgestudeerden uit andere landen. Verder blijkt dat afgestudeerden in Nederland en afgestudeerden in andere landen dezelfde aspecten van het werk belangrijk vinden. Belangrijke aspecten van het werk voor afgestudeerden zijn 'goede sfeer', 'uitdaging', 'afwisseling', 'inbreng van eigen ideeën' en 'mogelijkheden om bij te leren'. Ook blijkt dat afgestudeerden in Nederland beter worden voorbereid op de arbeidsmarkt dan afgestudeerden uit andere landen als het gaat om training in kennis en vaardigheden tijdens de opleiding. Opleidingen in het hoger onderwijs in Nederland bieden gemiddeld genomen vaker voldoende training in relevante kennis en vaardigheden.

Door een relatie te leggen tussen de opleiding en de arbeidsmarktsituatie kan tot slot worden bekeken op welke manier de verschillende kenmerken van de opleiding van invloed zijn op aspecten van de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden in het hoger onderwijs. Geconcludeerd kan worden dat voor Nederland geldt dat van de verschillende kenmerken van de opleiding alleen "tijd besteed aan betaald werk" van invloed is op *kwantitatieve* aspecten van de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden (het bruto uurloon en de kans op een vaste aanstelling). Opvallend is dat er geen relatie is tussen kenmerken van de opleiding als talenkennis, tijd besteed aan de studie, tijd besteed aan extra-curriculaire activiteiten, buitenlandervaring en leeraspecten in de opleiding en de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden. Ook in andere landen vertonen kenmerken van de opleiding weinig effect op de bereikte arbeidsmarktpositie van afgestudeerden, al zijn in een aantal landen enkele kenmerken wel van invloed.

Voor Nederland en andere landen geldt wel dat enkele leeraspecten uit de opleiding van invloed zijn op *kwalitatieve* aspecten van de arbeidsmarktsituatie. Leeraspecten uit de opleiding blijken van invloed te zijn op de mate waarin de opleiding nuttig is voor huidige en toekomstige werktaken. In Nederland zijn de leeraspecten “zelfstandig leren”, “feiten en instrumentele kennis”, “attitudes en sociaal-communicatieve vaardigheden” en “opdoen van werkervaring” van belang voor de huidige werktaken. De leeraspecten “zelfstandig leren”, “probleemgestuurd/ projectonderwijs”, en “opdoen van werkervaring” zijn nuttig voor het werk op de langere termijn. Deze relaties tussen leeraspecten en kwalitatieve aspecten van de arbeidsmarktsituatie komen voor een deel overeen met andere landen.

Literatuur

- Allen, J.P., P. Boezeroy, E. de Weert en R. van der Velden (2000), Higher Education and Graduate Employment in the Netherlands, in: *European Journal of Education*, Volume 35, 2, pp. 211-219.
- Grip, A. de (2000), *Van tweedekansonderwijs naar een leven lang leren; de veranderende betekenis van post-initiële scholing*, inaugurele rede, Maastricht.
- Meng, C.M. en G.W.M. Ramaekers (2000), *Effect van buitenlandervaring tijdens de studie op de loopbaan van academici*, december 2000. Den Haag: Ministerie van OCenW.
- Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (1999), *Ontwerp Hoger onderwijs en Onderzoek plan 2000*, September 1999. Den Haag: Ministerie van OCenW.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1999), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2004*, ROA-R-1999/7. Maastricht: ROA.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1997), *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs HBO-monitor 1996*. Maastricht: ROA.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998). *Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 1997*, ROA-R-1999/5. Maastricht: ROA.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1999), Statistische Bijlage, *Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 1998*, ROA-R-1999/5. Maastricht: ROA.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2000), *Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 1999*, ROA-R-2000/7B. Maastricht: ROA.
- Sociaal Economische Raad (1999), *Advies hoger onderwijs en onderzoeksplan 2000*, 1999. Den Haag: SER.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (1997), *International Standard Classification of Education; ISCED 1997*. Parijs: UNESCO.
- VSNU (2000), *WO-Monitor 1999; de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van de Nederlandse universiteiten*, Maart 2000. Utrecht: VSNU.

Bijlage 1

Deze bijlage bevat tabellen die gaan over hoe belangrijk 19 aspecten voor afgestudeerden persoonlijk zijn, en in welke mate deze aspecten van toepassing zijn op de huidige baan. In deze tabellen geeft 'gewenst' aan in welke mate een aspect persoonlijk belangrijk worden gevonden en 'gerealiseerd' geeft aan in welke mate een aspect van toepassing is op de huidige baan van afgestudeerden. In bijlage1 zijn de gegevens over deze aspecten voor alle landen weergegeven.

Tabel 1

Aspecten die persoonlijk belangrijk worden gevonden en van toepassing op de huidige baan

Land	Autonomie		Wetenschappelijke verdieping		Duidelijk gestructureerde werktaken		Toepassing kennis en vaardigheden		Baanzekerheid	
	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)
Italië	80	53	38	18	62	41	81	58	68	50
Spanje	67	43	54	29	77	69	90	67	91	67
Frankrijk	85	68	36	18	69	45	76	50	70	53
Oostenrijk	88	72	33	22	50	41	80	60	69	57
Duitsland	85	73	24	17	42	36	71	51	78	60
Nederland	62	55	37	24	44	39	82	74	65	66
Groot Brittannië	51	51	29	19	48	46	89	67	78	65
Finland	88	81	29	24	60	43	96	82	78	59
Zweden	85	88	32	23	29	31	91	83	69	62
Noorwegen	86	87	55	38	58	45	96	81	79	77
Tsjechië	65	49	18	14	66	45	78	65	79	63
Japan	69	50	45	27	59	34	83	48	71	55
Totaal	76	64	36	23	55	42	84	66	75	62
Nederland										
HBO	57	49	31	21	48	43	84	75	68	69
WO	72	64	46	28	38	32	80	70	59	62

Tabel 1 (vervolg)
 Aspecten die persoonlijk belangrijk worden gevonden en van toepassing op de huidige baan

Land	Inbreng eigen ideeën		Goede sfeer		Hoog salaris		Macht en invloed		Uitdaging	
	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)
Italië	83	46	89	69	59	20	53	30	82	50
Spanje	83	53	96	78	72	40	36	28	75	53
Frankrijk	82	59	93	67	55	25	24	9	49	42
Oostenrijk	85	58	94	73	58	32	19	13	84	77
Duitsland	79	55	93	71	56	29	17	11	78	74
Nederland	89	76	97	81	50	37	27	24	90	72
Groot-Brittannië	70	45	79	58	61	34	15	12	79	66
Finland	83	69	92	64	75	37	18	15	87	76
Zweden	87	78	97	88	67	63	92	83	86	81
Noorwegen	76	56	95	76	67	27	24	16	91	77
Tsjechië	79	55	81	58	68	35	6	6	61	53
Japan	77	44	90	59	61	28	33	25	64	40
Totaal	81	57	91	70	62	34	30	22	77	64
Nederland										
HBO	90	76	97	82	53	37	26	24	89	71
WO	89	75	97	79	45	37	28	23	91	74

Tabel 1 (vervolg)
 Aspecten die persoonlijk belangrijk worden gevonden en van toepassing op de huidige baan

Land	Genoeg tijd voor vrijetijdsbeleving		Leidinggeven/coördinatie		Werken in teamverband		Maatschappelijk nut		Afwisseling	
	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)
Italië	68	38	58	35	53	44	68	35	71	45
Spanje	85	54	51	39	68	63	76	50	70	46
Frankrijk	73	39	39	37	63	60	65	48	73	55
Oostenrijk	70	38	59	45	73	71	53	45	82	65
Duitsland	69	37	55	41	73	70	43	34	81	65
Nederland	81	53	52	42	71	68	62	55	90	75
Groot-Brittannië	76	47	52	42	62	70	55	41	83	61
Finland	77	42	42	36	47	54	43	46	86	67
Zweden	74	67	48	50	67	65	47	42	87	82
Noorwegen	80	49	48	43	72	63	60	62	89	69
Tsjechië	55	30	55	41	46	47	58	49	82	63
Japan	84	47	27	18	44	52	67	50	85	52
Totaal	74	45	49	39	62	61	58	46	82	62
Nederland										
HBO	81	54	51	43	72	70	61	56	90	76
WO	80	52	52	40	70	63	63	53	90	73

Tabel 1 (vervolg)
 Aspecten die persoonlijk belangrijk worden gevonden en van toepassing op de huidige baan

Land	Mogelijkheden om bij te leren		Werk en gezinstaken combineren		Carrière-perspectieven		Sociale status	
	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)	Gewenst (%)	Gerealiseerd (%)
Italië	90	61	77	46	72	37	43	32
Spanje	93	70	78	51	87	56	44	39
Frankrijk	66	39	84	51	70	41	47	37
Oostenrijk	89	59	57	34	64	31	51	58
Duitsland	82	49	55	36	57	25	44	46
Nederland	87	67	61	45	70	51	39	42
Groot-Brittannië	62	43	55	39	82	54	41	36
Finland	92	77	51	32	58	33	52	46
Zweden	94	85	84	75	64	53	66	61
Noorwegen	92	64	77	57	57	37	46	47
Tsjechië	63	48	49	27	81	48	60	43
Japan	67	44	60	30	54	25	39	34
Totaal	81	58	65	43	68	41	47	43
Nederland								
HBO	85	66	62	45	67	49	40	41
WO	91	69	61	43	71	55	37	43

Bijlage 2

Hieronder staat een lijst van opleidingsclusters per opleidingssector in het HBO en het WO.

HBO

HBO Taal & Cultuur

- Lerarenopleidingen 77%
- Kunst en cultuur 23%

HBO Sociale Studies

- Journalistiek en informatie 100%

HBO Economische en commerciële studies

- Bedrijfskundige- en bestuurskundige studies 83%
- Persoonlijke dienstverlening 11%
- Vervoersdiensten 5%

HBO Informatica

- Informatica 100%

HBO Techniek

- Technische studies 61%
- Productie/industriestudies 1%
- Bouwkunde 19%
- Agrarische studies 16%
- Milieustudies 4%

HBO Gezondheidszorg

- Gezondheidsstudies 57%
- Zorgstudies 43%

WO

WO Taal & Cultuur

- Lerarenopleidingen 22%
- Kunst- en cultuurwetenschappen 6%
- Letteren 73%

WO Sociale en Economische Wetenschappen

- Sociale- en gedragswetenschappen 86%
- Journalistiek en informatie 14%

WO Bedrijfskunde

- Bedrijfskunde 100%

WO Rechten

- Rechten 100%

WO Natuurwetenschappen

- Biologische wetenschappen 13%
- Fysieke Wetenschappen 49%
- Wiskunde en statistiek 20%
- Informatica 19%

WO Techniek

- Technische wetenschappen 47%
- Bouwkunde 21%
- Agrarische wetenschappen 26%
- Milieuwetenschappen 7%

WO Gezondheidszorg

- Diergeneeskunde 8%
- Geneeskunde 93%